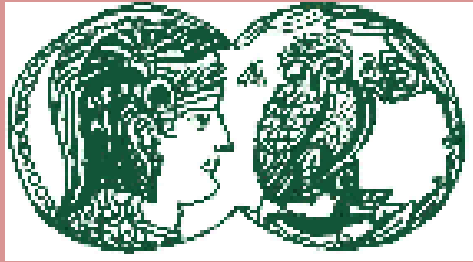

ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.)

Ετήσιο Πρόγραμμα Ειδίκευσης στην Συμβουλευτική και τον
Προσανατολισμό (Π.Ε.Σ.Υ.Π)
Παράρτημα Ηρακλείου Κρήτης

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΓΟΝΕΩΝ

ΘΥΜΑΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗΣ ΒΙΑΣ Η

ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ»

ΚΑΤΑΡΤΙΖΟΜΕΝΟΣ : ΜΑΡΙΑ ΚΑΡΑΝΤΖΗ , ΚΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2015-2016

**«ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΓΟΝΕΩΝ
ΘΥΜΑΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗΣ ΒΙΑΣ Η
ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ»**

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	5
Abstract	6
Εισαγωγή.....	7
ΜΕΡΟΣ Ι	
Θεωρητικό Πλαίσιο	
1. Διαδικτυακή βία και διαδικτυακός εκφοβισμός.....	9
1.1 Μορφές Διαδικτυακής Βίας και Διαδικτυακού Εκφοβισμού	10
1.2 Οι ρόλοι στο διαδικτυακό εκφοβισμό	10
1.2.1 Οι Θύτες.....	10
1.2.2. Τα Θύματα.....	11
1.2.3. Οι Παρατηρητές	12
1.3 Επιπτώσεις Διαδικτυακής Βίας και Διαδικτυακού Εκφοβισμού.....	14
1.4 Αντιμετώπιση Διαδικτυακής Βίας και Διαδικτυακού Εκφοβισμού.....	15
2. Συμβουλευτική Δράση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	16
2.1 Ο ρόλος του δασκάλου.....	16
2.2 Μέθοδοι παρέμβασης.....	17
2.2.1 Προσωποκεντρική Προσέγγιση.....	17
2.2.2 Οικολογική- Συστημική Προσέγγιση	18
2.2.3 Κονστрукτιβισμός.....	19
1. Σκοπός και στόχοι της εμπειρικής έρευνας	22
2. Δημογραφικά στοιχεία.....	22
3. Κριτήρια επιλογής των συμμετεχόντων- Φορείς διεξαγωγής της έρευνας.....	23
4. Τρόποι «παραγωγής» του εμπειρικού υλικού: τεχνικές συλλογής εμπειρικών δεδομένων	24
5. Η διαδικασία ανάλυσης του εμπειρικού υλικού	25
1. Εμπειρίες διαδικτυακής βίας ή διαδικτυακού εκφοβισμού	28
2. Συναισθήματα σε σχέση με το υπό μελέτη φαινόμενο	30
3. Συμβουλευτική υποστήριξη από το δάσκαλο	32
4. Πρόληψη στο σχολείο και το οικογενειακό περιβάλλον	35
Σύνοψη- Συμπεράσματα- Προτάσεις.....	39
Ελληνική	55
Ξενόγλωσση.....	58
Μεταφρασμένα	59

Χρήσιμες Ιστοσελίδες.....	59
1. Οδηγός συνέντευξης.....	60

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η ανάδειξη των επιπτώσεων του διαδικτυακού εκφοβισμού και της διαδικτυακής βίας στα θύματα, αλλά και στο οικογενειακό περιβάλλον. Η εργασία αυτή ενδιαφέρεται ιδιαίτερα να αναδείξει ζητήματα όπως οι συνέπειες του διαδικτυακού εκφοβισμού και τα συναισθήματα που αναπτύσσονται στα θύματα. Επιπροσθέτως, ενδιαφέρεται να πραγματευτεί το ρόλο των δασκάλων στα φαινόμενα αυτά, και να διερευνήσει τους διάφορους τρόπους που χρησιμοποιούν οι δάσκαλοι στη συμβουλευτική διαδικασία που σχετίζεται με τα φαινόμενα αυτά, καθώς και το ρόλο των εκπαιδευτικών και της οικογένειας στην πρόληψη των φαινομένων.

Έπειτα μέσα από ένα ερευνητικό πλαίσιο διερευνώνται τα ανωτέρω ζητήματα, ενώ μεθοδολογικά ακολουθήθηκε η θεωρητική δειγματοληψία δεδομένου ότι ο στόχος ήταν στην επιλογή του δείγματος βάσει της σχετικότητας του με τα υπό μελέτη φαινόμενα. Το ερευνητικό εργαλείο της παραγωγής του εμπειρικού υλικού είναι η ημιδομημένη συνέντευξη εφόσον σκοπός είναι η διερεύνηση του νοήματος που προσδίδουν οι ίδιοι οι δάσκαλοι στην πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών.

Abstract

This paper attempts to highlight the impact of cyberbullying and Internet violence victims, but also in the family. This work is particularly interested to highlight issues such as the consequences of cyberbullying and online violence and feelings that develop in victims. Additionally, the paper is interested in the role of teachers in these phenomena, and to investigate the various ways teachers use to consult these phenomena, and the role of teachers and family in the prevention of them.

Then through a framework research explored the above issues, and methodology followed the theoretical sampling since its goal was to select the sample based on the relativity of the phenomenon under study. The research tool production of empirical material is semi-structured interview since the objective is the investigation of meaning that give the teachers themselves in the prevention and confrontation of the phenomenon.

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε από την έρευνα που διεξάγει. Στα πλαίσια ανάληψης διπλωματικής εργασίας για την απόκτηση του πτυχίου.

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός έχει προοδευτικά αυξανόμενη τάση τα τελευταία χρόνια και ειδικά στις παιδικές και εφηβικές ηλικίες, καθώς οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και τα κινητά τηλέφωνα χρησιμοποιούνται πλέον εκτεταμένα στην καθημερινή ζωή των παιδιών και των εφήβων ως ένα μέσο επικοινωνίας με τους φίλους τους. Πλέον τα ηλεκτρονικά μέσα αποτελούν βασικό μέσο επικοινωνίας για αυτές τις ηλικίες, αλλά και μέσω διερεύνησης των ενδιαφερόντων τους και γνωριμιών μεταξύ τους, με αποτέλεσμα πολλές φορές να καταπατώνται τα βασικά προσωπικά όρια του κάθε παιδιού.

Επιπλέον, όπως αναφέρεται και στο κυρίως κείμενο, ο διαδικτυακός εκφοβισμός αποτελεί πλέον ένα από τα κύρια ζητήματα «που καλείται να αντιμετωπίσει η εκπαιδευτική κοινότητα, καθώς είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης» (Floreno, 2011; Whitaker&Bushman, 2009 στο Κονιάρη, 2012).

Όσον αφορά την δομή της, η παρακάτω εργασία χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Το πρώτο κομμάτι αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο της εν λόγω εργασίας, όπου αναφέρεται στο διαδικτυακό εκφοβισμό και τη διαδικτυακή βία, τις συνέπειές τους, τους ρόλους που αναπτύσσονται στα συγκεκριμένα φαινόμενα (θύτης, θύμα, παρατηρητής) αλλά και στους τρόπους αντιμετώπισης. Έπειτα και καθώς το σχολείο έχει μεγάλο κομμάτι της ευθύνης της διαπαιδαγώγησης των παιδιών ιδιαίτερα σε μικρές ηλικίες αναπτύσσονται οι πιθανές παρεμβάσεις του δασκάλου στο εν λόγω ζήτημα. Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελεί το ερευνητικό πλαίσιο της εργασίας και επεξηγεί με ποιον τρόπο συλλέχθηκαν τα δεδομένα, ποιά ήταν η μέθοδος δειγματοληψίας, από ποιούς φορείς, ποιά ήταν τα υποκείμενα της καθώς και τον τρόπο με τον οποίο θα αναλυθεί το εμπειρικό υλικό. Το τρίτο μέρος αποτελεί την ανάλυση των πληροφοριών που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις. Τέλος, ακολουθεί μία σύνοψη των αποτελεσμάτων σε σύνδεση με το θεωρητικό κομμάτι και τα συμπεράσματα που εξήχθησαν

ΜΕΡΟΣ Ι
Θεωρητικό Πλαίσιο

1. Διαδικτυακή βία και διαδικτυακός εκφοβισμός

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός (στην αγγλική βιβλιογραφία cyberbullying) ορίζεται ως «μια επιθετική και συνειδητή ομαδική ή ατομική πράξη μέσω της χρήσης του διαδικτύου και άλλων ηλεκτρονικών μέσων, η οποία στρέφεται εναντίον ενός ατόμου το οποίο είναι δύσκολο να υπερασπιστεί τον εαυτό του» (Αγοραστός, 2010). Πρόκειται ουσιαστικά για χρήση ψυχολογικής βίας μέσω ηλεκτρονικών μέσων που σκοπό έχει την ταπείνωση ή το χλευασμό του θύματος. Η Δράση Ενημέρωσης *Saferinternet.gr* του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου (<http://www.saferinternet.gr>) καταδεικνύει ότι διαδικτυακός εκφοβισμός συνίσταται όταν κάποιος απειλείται, παρενοχλείται, ταπεινώνεται ή γίνεται στόχος από κάποιον άλλον μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών μέσων. Η Ελληνική αστυνομία ορίζει το διαδικτυακό εκφοβισμό ως «οποιαδήποτε επαναλαμβανόμενη πράξη εκφοβισμού, επιθετικότητας, παρενόχλησης, τρομοκρατικής ή αυταρχικής συμπεριφοράς που πραγματοποιείται μέσω της χρήσης ψηφιακών συσκευών (H/Y, Tablets, κινητών τηλεφώνων)» (www.hellenicpolice.gr).

Το βασικό χαρακτηριστικό του διαδικτυακού εκφοβισμού είναι η επαναλαμβανόμενη και συστηματική συμπεριφορά με ανισορροπία δύναμης μεταξύ θύτη-θύματος (Rigby, 2002; Smith&Sharp, 1994 στο Smith, Mahdavi, Carvalho&Tippett, 2006). Επιπρόσθετα, η ανωνυμία και η φυσική απόσταση από το θύμα δρουν ενισχυτικά στην ανάληψη του ρόλου του θύτη (Σκαρλάτου, 2013: 49).

Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τον εκφοβισμό και την παρενόχληση μέσω διαδικτύου είναι Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την παρενόχληση μέσω διαδικτύου είναι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τα γραπτά μηνύματα, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα δωμάτια επικοινωνίας, τα ιστολόγια και τα διαδικτυακά παιχνίδια. (www.hellenicpolice.gr).

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός έχει προοδευτικά αυξανόμενη τάση τα τελευταία χρόνια και ειδικά στις παιδικές και εφηβικές ηλικίες, καθώς οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και τα κινητά τηλέφωνα χρησιμοποιούνται πλέον εκτεταμένα. Ιδιαίτερως στις παιδικές και εφηβικές ηλικίες παρατηρείται αυξημένη χρήση με πολλές φορές στοιχεία εθισμού, ενώ πλέον τα ηλεκτρονικά μέσα αποτελούν βασικό μέσο επικοινωνίας για αυτές τις ηλικίες. Επιπλέον, ο διαδικτυακός εκφοβισμός αποτελεί πλέον ένα από τα κύρια ζητήματα «που καλείται να αντιμετωπίσει η εκπαιδευτική

κοινότητα, καθώς είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης» (Floreno, 2011; Whitaker&Bushman, 2009 στο Κονιάρη, 2012).

1.1 Μορφές Διαδικτυακής Βίας και Διαδικτυακού Εκφοβισμού

Ο Willard (2007a στο Yilmaz, 2010) καταδεικνύει ως μορφές της διαδικτυακής βίας και του διαδικτυακού εκφοβισμού τις κάτωθι:

- i. Παρενόχληση (δηλαδή αποστολή ενοχλητικών ή προσβλητικών μηνυμάτων και εικόνων)
- ii. Αποστολή υβριστικών μηνυμάτων
- iii. Δυσφήμιση
- iv. Εξαπάτηση
- v. Κοινοποίηση εμπιστευτικών πληροφοριών
- vi. Αποκλεισμός από διαδικτυακές κοινότητες
- vii. Υποκλοπή προσωπικού λογαριασμού
- viii. Διαδικτυακή καταδίωξη

Η Δράση Ενημέρωσης *Saferinternet.gr* του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου επεξηγεί ότι οι συμπεριφορές διαδικτυακού εκφοβισμού μπορεί να απευθύνονται αποκλειστικά στο θύμα είτε υπάρχει περίπτωση να είναι δημόσιες, με σκοπό τον εξευτελισμό, τον χλευασμό και την ταπείνωση ενός ατόμου, αλλά ακόμα και την προτροπή άλλων ατόμων να συμμετέχουν στην τρομοκρατία του θύματος.

1.2 Οι ρόλοι στο διαδικτυακό εκφοβισμό

1.2.1 Οι Θύτες

Αναφορικά με το προφίλ του θύτη του εκφοβισμού, θα πρέπει καταρχήν να αποσαφηνιστούν οι λόγοι που ένα παιδί επιλέγει να δράσει με το συγκεκριμένο τρόπο, συνεπώς θα πρέπει να διερευνηθεί από πού πηγάζει αυτή του η συμπεριφορά. Η Εταιρία Ψυχοκινητικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (ΕΨΥΠΕ) σε δημοσίευσή της (2012) αναφέρει ότι τα αίτια του εκφοβισμού είναι σύνθετα και βασίζονται σε συνδυασμό πολλών παραγόντων. Ειδικότερα, αναφέρεται ότι τα αγόρια εμπλέκονται συχνότερα σε περιστατικά βίας από τα κορίτσια, ενώ το περιβάλλον του σχολείου

παίζει σημαντικό ρόλο, ιδιαίτερα η πολιτική που ακολουθείται σχετικά με τις τιμωρίες και το ψυχολογικό του κλίμα, το κατά πόσο δηλαδή το περιβάλλον είναι ανταγωνιστικό και που εστιάζει(στην επίδοση ή τις σχέσεις).

Σχετικά με το προφίλ των θυτών, αναφέρεται από τους Anderson&Sturm (2007 στο Κονιάρη, 2012) ότι « οι θύτες παρενοχλούν τα θύματα τους για την εμφάνισή τους, τις σεξουαλικές προτιμήσεις τους, τη σχολική τους επίδοση, την οικονομική τους κατάσταση, το φύλο, την εθνικότητα, το χρώμα, τη θρησκεία, την καταγωγή καθώς και τις ασθένειες ή τις αναπηρίες που μπορεί να έχουν. Επιπλέον, οι θύτες «προέρχονται από οικογένειες που χαρακτηρίζονται γενικώς από δυσλειτουργικούς μηχανισμούς, έλλειψη θετικής επικοινωνίας και συνήθως οι πατέρες των θυτών υπήρξαν και οι ίδιοι θύτες στο σχολείο» (Farrington, 1995 στο Κυριακίδης, 2007).

Τα πιο συνηθισμένα κίνητρα είναι η προκατάληψη και η ζήλεια, η διασκέδαση αλλά και η εκδίκηση σύμφωνα με την Κονιάρη (2012). Η Βεγιάνη (2011) προσθέτει ότι η επιθυμία για κοινωνική αποδοχή από τους συνομηλίκους αλλά και η επιθυμία για έλεγχο έναντι των άλλων ατόμων είναι δύο βασικά κίνητρα που οδηγούν το θύτη στην άσκηση διαδικτυακής βίας και εκφοβισμού.

1.2.2. Τα Θύματα

Αναφορικά με το προφίλ των θυμάτων, αυτά σκιαγραφούνται συνήθως ως ήσυχες και ευαίσθητες προσωπικότητες, εσωστρεφείς και με μικρό φιλικό περιβάλλον, ενώ διακατέχονται από έντονο άγχος και ανασφάλεια (Ασημακόπουλος κα: 2000). Ουσιαστικά, η μη δυναμικότητα της χαρακτηριστικής τους είναι αυτή που τους κάνει να διαφέρουν από τους υπόλοιπους συνομηλίκους τους και συνιστά θεμελιώδη λίθο στη θυματοποίηση τους. Συνήθως είναι άτομα με μειωμένη προσαρμοστικότητα και ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, εύκολα στη χειραγώγηση, και χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ως μέσο αποδοχής και αποζήτησης προσοχής από τους άλλους (Feinberg&Robey, 2009 στο Κονιάρη, 2012).

Οι Καρκανάκη και Καφφετζή (2009) συμπληρώνουν ότι τα θύματα εκφοβισμού ή βίας σπανίως αμύνονται ή αντεπιτίθενται, αλλά αντιθέτως χρησιμοποιούν την απομόνωση και την απόσυρση ως μεθόδους αντιμετώπισης της κατάστασης. Οι Anderson και Sturm (2007 στο Σεμεντεριάδης κα, 2014) «υποστηρίζουν ότι τα

θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού έχουν συναισθηματική νοημοσύνη, απεχθάνονται τη βία, είναι ευαίσθητα, ειλικρινή και ευσεβή». Τα στοιχεία της ανασφάλειας και του άγχους αυξάνονται όπως εξηγείται παρακάτω (Κεφάλαιο 1.3) στις περιπτώσεις διαδικτυακής βίας και εκφοβισμού καθώς επηρεάζονται από επιπρόσθετους παράγοντες.

1.2.3. Οι Παρατηρητές

Ένας ακόμη καίριος ρόλος που αναπτύσσεται στις περιπτώσεις διαδικτυακής βίας και διαδικτυακού εκφοβισμού είναι ο ρόλος των παρατηρητών. Σύμφωνα με την Κονιάρη (2012) η σημαντικότητα του ρόλου των παρατηρητών έγκειται στην ικανότητα τους να επηρεάσουν είτε θετικά είτε αρνητικά. Ο Lee (2006 στο Βεγιάνη, 2011 αναφέρει ότι ο Clarkson (1996) πραγματοποίησε εκτενή έρευνα από την οποία προέκυψε μια κατηγοριοποίηση των αυτόπτων μαρτύρων:

ΤΥΠΟΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
Νίπτει τας χείρας του («Δεν είναι δουλειά μου»)	Τα θύματα ζητάνε βοήθεια αλλά έρχονται αντιμέτωπα με την άρνηση τους να παρέμβουν. Απορρίπτεται η ευθύνη και η μεσολάβηση, ενώ ενδέχεται η ευθύνη να βαραίνει τα θύματα
Ουδέτερος («Δεν θέλω να πάρω το μέρος κάποιου»)	Υπάρχει η αίσθηση της δικαιοσύνης και της μη κριτικής, παρόλο που είναι ξεκάθαρο ότι υπάρχει ένα ισχυρό και ένα ανίσχυρο «στρατόπεδο». Τα θύματα μένουν με μία αρνητική εικόνα ουδετερότητας.
Αναποφάσιτος («Η αλήθεια είναι κάπου στη μέση»).	Αυτός ο παριστάμενος αποφεύγει να κάνει κρίσεις, με το σκεπτικό ότι όλα είναι ζήτημα αντίληψης. Ίσως έχει δυσκολία στον ορισμό του bullying, αλλά δεν είναι τόσο δύσκολο όσο να διακρίνει τον πόνο και την αποδυνάμωση.
Ισορροπία («Δεν θέλω να ταράξω τα νερά»).	Εδώ εντοπίζεται ο φόβος της αντιμετώπισης του bullying. Επικρατεί μια φαινομενική ειρήνη και τα συναισθήματα, ειδικά για το θύμα παραμένουν ανείπωτα.
Συγχυσμένος («Είναι πιο περίπλοκο από όσο δείχνει»).	Η σύγχυση δεν αποτελεί δικαιολογία, καθώς το να περιμένει κάποιος να γίνει το bullying ένα απλό ζήτημα για να το κατανοήσει υποδηλώνει αδράνεια.
Ασαφής εικόνα («Δεν έχω	Η δράση αναβάλλεται επειδή ο παριστάμενος δεν έχει πλήρη εικόνα

όλες τις πληροφορίες»).	για το ποιος εμπλέκεται. Το μόνο που, συνήθως, είναι ξεκάθαρο είναι ότι κάποιος έχει πληγωθεί, αλλά η αναμονή για περαιτέρω πληροφορίες μπορεί να επιδεινώσει την κατάσταση
Ιστορία πόνου («Δεν θέλω να πληγωθώ ξανά»).	Η αδράνεια του παριστάμενου υπάρχει εξαιτίας παλαιότερης αρνητικής εμπειρίας με περιστατικό εκφοβισμού.
Ασήμαντο πρόσωπο («Η συμβολή μου δεν θα κάνει τη διαφορά»).	Ο αυτόπτης μάρτυρας δεν παρεμβαίνει επειδή θεωρεί ότι δεν θα έχει καμία επίδραση η δράση του. Συνήθως υπάρχουν ενδείξεις ενοχής ή ανικανότητας για βοήθεια.
Κρίση («Λέω μονάχα την αλήθεια όπως τη βλέπω»).	Αναγνωρίζεται η ύπαρξη πολλών διαφορετικών αντιλήψεων ή η πολυπλοκότητα του προβλήματος του εκφοβισμού. Οι παριστάμενοι εμπιστεύονται αποκλειστικά τις πληροφορίες που συλλέγουν από τους μη εμπλεκόμενους.
Ευπειθής («Απλά ακολουθώ οδηγίες»).	Υποστηρίζουν ότι εκτίθεται σε μία ανώτερη εξουσία και αποφεύγουν τις δύσκολες αποφάσεις μέσω της υποταγής. Το θύμα αγνοείται γιατί οι ήδη υπάρχοντες κανόνες έχουν αποφανθεί για το αποτέλεσμα
Δεν είναι δουλειά του («Έχω τη δική μου ερμηνεία»).	Δεν υπάρχει ανάμειξη καθώς το περιστατικό δεν τους «αγγίζει» άμεσα μέχρι τη στιγμή που ο θύτης στρέψει την προσοχή του πάνω τους.
Υπαιτιότητα του θύματος (« Το θύμα φταίει»).	Τα θύματα φαντάζουν να αξίζουν όσα υφίστανται

(Lee, 2006: 44 στο Βεγιάννη, 2011:28).

Ο Clarkson όπως διαφαίνεται και από τον πίνακα που παρατίθεται, αγνοεί την θετική επίδραση που μπορούν να έχουν οι παρατηρητές. Αντιθέτως, ο Willard (2007 στο Κονιάρη, 2012) διαχωρίζει τους παρατηρητές σε 2 μεγάλες κατηγορίες, τους επιβλαβείς παρατηρητές και τους χρήσιμους παρατηρητές. Σύμφωνα με αυτόν τον διαχωρισμό, οι επιβλαβείς παρατηρητές αποτελούν μέρος του προβλήματος και μένουν αμέτοχοι ουσιαστικά ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο τον εκφοβισμό. Οι χρήσιμοι παρατηρητές από την άλλη είναι εκείνοι που αποτελούν μέρος της λύσης του προβλήματος συμμετέχοντας ενεργά βοηθώντας το θύμα.

Σ αυτό το σημείο αξίζει να υπογραμμιστεί πως όταν οι παρατηρητές «εξέφρασαν την αποδοκιμασία τους για τα εκφοβιστικά συμβάντα, οι πιθανότητες αυτά

να σταματήσουν ξεπέρασαν το 50%» (Rigby 2008 στο Καρκανάκη & Καφφετζή , 2009).

1.3 Επιπτώσεις Διαδικτυακής Βίας και Διαδικτυακού Εκφοβισμού

Οι επιπτώσεις της βίας και του εκφοβισμού τόσο σε διαδικτυακό όσο και σε φυσικό/ προσωπικό επίπεδο είναι πολυάριθμες και άπτονται τόσο της ψυχικής υγείας όσο και της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης και των διαπροσωπικών σχέσεων. Οι συνέπειες αυτές είναι κατά βάση ίδιες είτε πρόκειται για διαδικτυακό εκφοβισμό και βία είτε για συμβατικό εκφοβισμό, με μόνη διαφορά ίσως το γεγονός ότι η διαδικτυακή βία σύμφωνα με τον Willard (2007 στο Σκαρλάτου, 2013) είναι ιδιαίτερα επιβαρυντική για την ψυχολογία του θύματος δεδομένου ότι :

- α) δεν υπάρχει τρόπος διαφυγής για τα θύματα στο διαδίκτυο, καθώς η θυματοποίηση είναι συνεχής 24 ώρες το 24ωρο, ακόμα και όταν τα θύματα δεν είναι συνδεδεμένα στο διαδίκτυο. β) το υλικό του διαδικτυακού εκφοβισμού όπως συνομιλίες, φωτογραφίες, βίντεο μπορεί να διανεμηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο σε μόλις λίγα λεπτά.
- γ) οι θύτες διατηρούν την ανωνυμία τους πράγμα που τους δημιουργεί αίσθημα ασφάλειας και συχνά τους οδηγεί σε ιδιαιτέρως σκληρές συμπεριφορές, αφού δεν υπάρχει η βλεμματική και σωματική επαφή με το θύμα
- δ) τα παιδιά διστάζουν να πουν στους ενήλικες τι συμβαίνει στο διαδίκτυο.

Ο Elliott (2002) σε έρευνα που πραγματοποίησε σε χίλιους ενήλικους ώστε να διερευνήσει τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις του εκφοβισμού αναφέρει ότι επηρεάζεται μεταξύ άλλων η αυτοπεποίθησή, η ικανότητα να συνάψει κανείς φιλίες, η επιτυχία στην εκπαίδευση και την εργασία αλλά και οι διαπροσωπικές σχέσεις. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται στις γυναίκες θύματα εκφοβισμού έντονη η δυσκολία να εμπιστευτούν, να επιτύχουν στη ζωή ή να αντιμετωπίσουν νέες άγνωστες καταστάσεις, ενώ ταυτόχρονα ενυπάρχει και το αίσθημα της εύκολης θυματοποίησης στην ενήλικη ζωή. Οι άνδρες εκφράζουν παρόμοια συναισθήματα, όμως εστιάζουν πιο πολύ στην δυσκολία στην επικοινωνία, την ντροπαλότητα και την τάση για κοινωνική απομόνωση. Παρατηρείται λοιπόν σε αυτό το σημείο μια διαφοροποίηση σχετικά με το φύλο, με τις γυναίκες να επηρεάζονται παραπάνω σε θέματα άγχους και φόβου ενώ οι άνδρες εμφανίζουν δυσκολία στην επικοινωνία και στην έκφραση του συναισθήματος.

Κατά την Βεγιάννη (2011) οι επιπτώσεις του εκφοβισμού δύνανται να φτάσουν σε ψυχοπαθολογικό σημείο, με τα θύματα να εμφανίζουν κατάθλιψη, διαταραχή μετατραυματικού στρες, ακόμη και αυτοκτονικό ιδεασμό. Σε τέτοιες περιπτώσεις συνίσταται έντονα η παραπομπή σε ειδικούς ψυχικής υγείας ώστε να μπορέσει το άτομο να ξεπεράσει τα προβλήματα αυτά. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι και οι θύτες δεν ζουν χωρίς τις επιπτώσεις του εκφοβισμού, όμως από εκείνη την πλευρά οι επιπτώσεις σχετίζονται με τάση για ενδοοικογενειακή βία, καθώς και δυσκολίες στη διαμόρφωση υγιών διαπροσωπικών σχέσεων και την κοινωνική ένταξη.

1.4 Αντιμετώπιση Διαδικτυακής Βίας και Διαδικτυακού Εκφοβισμού

Δεδομένου ότι η διαδικτυακή βία και ο διαδικτυακός εκφοβισμός αποτελούν σχετικά νέα φαινόμενα δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς η αντιμετώπιση τους. Κατά καιρούς έχουν προταθεί διάφορες πρακτικές παρέμβασης που εστιάζουν κυρίως στην πρόληψη του φαινομένου ως αποτελεσματικότερο τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος.

Οι Φισούν και Φλώρος (χ.χ) συμβουλεύουν τους γονείς να ακούν προσεκτικά το παιδί τους για αυτά που έχει να συζητήσει και αφορούν το διαδίκτυο καθώς και να επισκευθούν τις ιστοσελίδες που επισκέπτεται στο διαδίκτυο αλλά και να μην υποτιμούν το πρόβλημα σκεπτόμενοι ότι ο εκφοβισμός δεν συμβαίνει στην πραγματική ζωή αλλά σε έναν εικονικό κόσμο. Συνεχίζοντας, τονίζουν τη σημασία που έχει η παρέμβαση των γονέων σε περιπτώσεις διαδικτυακού εκφοβισμού, και καθοδηγούν τους γονείς να ενημερώσουν τα παιδιά ότι θα πρέπει να αποθηκεύουν ή να εκτυπώνουν τα απειλητικά μηνύματα, να ζητήσουν βοήθεια από τη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, καθώς και να αποκλείσουν τυχόν θύτες από τις ιστοσελίδες που τους απειλούν (όπως το προσωπικό τους ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή τις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης). Ταυτόχρονα, εάν ο θύτης είναι συνομήλικος, προτρέπουν να ενημερωθούν οι γονείς και το σχολείο ώστε να ασκηθεί έλεγχος και να υπάρξει μείωση των συμπεριφορών αυτών, ενώ εάν το θύμα εμφανίζει άγχος και κοινωνική απόσυρση για παρατεταμένο χρονικό διάστημα θα πρέπει να ζητηθεί η συμβουλή ειδικού.

Η ιστοσελίδα της Γραμμής Βοήθειας του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου (<http://www.saferinternet.gr>) ομοίως συμβουλεύει τα παιδιά να μην απαντούν στις εκφοβιστικές συμπεριφορές, να κρατούν τις συνομιλίες και τα απειλητικά μηνύματα, να ενημερώνουν κάποιον ενήλικο για το πρόβλημα που

αντιμετωπίζουν και να μην συμμετέχουν σε συμπεριφορές που μπορεί να στεναχωρήσουν κάποιον προωθώντας μηνύματα με προσβλητικό περιεχόμενο.

Παρόλα αυτά, σημαντική είναι η παρέμβαση που γίνεται για την αντιμετώπιση του φαινομένου στο σχολικό περιβάλλον, μέσω δράσεων στη σχολική τάξη εκ μέρους του εκπαιδευτικού. Επιπροσθέτως, είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί η συμβολή των ειδικών εκτός σχολικού πλαισίου (ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών) οι οποίοι με τις κατάλληλες μεθόδους μπορούν να παρέμβουν τόσο στο θύμα όσο και στο θύτη σε περιστατικά που χρίζουν εντατικότερης βοήθειας.

2. Συμβουλευτική Δράση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Το σχολικό περιβάλλον μαζί με την οικογένεια αποτελούν τον πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης ενός παιδιού, και συνεπώς σε θέματα διαδικτυακού εκφοβισμού και διαδικτυακής βίας αυτοί οι δύο φορείς κοινωνικοποίησης αναλαμβάνουν τον πιο ενεργό ρόλο ώστε να διδάξουν τις σωστές στάσεις και συμπεριφορές για την εξάλειψη των φαινομένων αυτών. Ο McLeod (2005:36 στο Παπακωνσταντινοπούλου, 2011), αναφέρει ότι είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι «η Συμβουλευτική δεν είναι απλώς μια διαδικασία ατομικής μάθησης, αλλά και μια κοινωνική δραστηριότητα που έχει κοινωνική σημασία, [...] ένα μέσο πολιτισμικά αποδεκτό που καθίστα δυνατή την προσαρμογή του άτομου στους κοινωνικούς θεσμούς» .

Ο κλάδος της συμβουλευτικής που εστιάζεται στο ζήτημα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία είναι η σχολική συμβουλευτική, καθώς το βασικό περιβάλλον ενός παιδιού θύμα εκφοβισμού είναι το σχολείο. Σύμφωνα με τον Δημητρόπουλο (1999: 41 στο Καραγιάννης κα, 2014) «η Σχολική Συμβουλευτική (School Counseling) είναι ο κλάδος μέσω του οποίου εφαρμόζεται η συμβουλευτική στο σχολείο, κατά κανόνα, από Σύμβουλο εξειδικευμένο στην εφαρμογή της στην εκπαίδευση ή εξειδικευμένο εκπαιδευτικό (School Counselor- κάποτε Teacher-Counselor, ανάλογα με το σύστημα)».

2.1 Ο ρόλος του δασκάλου

Ο δάσκαλος καλείται να εκτελέσει καθημερινά εκτός από το εκπαιδευτικό του καθήκον και τη μεταλαμπάδευση των γνώσεων και την διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, καλείται να «δημιουργήσει χαρακτήρες» υπεύθυνους, με δεξιότητες

επίλυσης προβλημάτων και διαχείριση συναισθημάτων, με κριτική σκέψη και ηθικές αρχές, ώστε να ενταχθούν στην κοινωνία. Θεωρείται λοιπόν ξεκάθαρο ότι σε περιστατικά εκφοβισμού, διαδικτυακού ή μη, ο δάσκαλος θα πρέπει να προβαίνει σε συμβουλευτικές δράσεις με σκοπό την εξάλειψη των φαινομένων αυτών.

Η συμβουλευτική παρέμβαση του δασκάλου μπορεί να πραγματοποιηθεί τόσο στον τομέα των διαπροσωπικών σχέσεων και συγκρούσεων όσο και ατομικά στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και τη δημιουργία μιας θετικής αυτοεικόνας (Βεγιάνη, 2011). Ταυτόχρονα, ο δάσκαλος καλείται να συνεργαστεί με την οικογένεια, και να δράσει συμβουλευτικά και υποστηρικτικά και στους γονείς των παιδιών, ώστε και αυτοί από την πλευρά τους να μπορέσουν να βοηθήσουν το παιδί να ξεπεράσει το πρόβλημα και να γνωρίζει πως θα πρέπει να το αντιμετωπίζει. Συνεπώς ο δάσκαλος τη σήμερον ημέρα μετατρέπεται σε δάσκαλο -σύμβουλο.

2.2 Μέθοδοι παρέμβασης

Οι μέθοδοι που δύναται να επιλέξει ένας δάσκαλος για να παρέμβει συμβουλευτικά σε περιστατικά εκφοβισμού τόσο διαδικτυακά όσο και συμβατικά αναλύονται παρακάτω. Αξίζει να σημειωθεί πως οι αναλυόμενες μέθοδοι παρέμβασης λειτουργούν και συμπληρωματικά μεταξύ τους, χρησιμοποιώντας στοιχεία από κάθε μέθοδο ώστε να επιτευχθεί μια πληρέστερη παρέμβαση.

2.2.1 Προσωποκεντρική Προσέγγιση

Η Προσωποκεντρική Προσέγγιση είναι δημιούργημα του ψυχοθεραπευτή και παιδαγωγού Carl Rogers και εστιάζει στην δυνατότητα του ατόμου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που τον απασχολούν, δεδομένου ότι το άτομο θεωρείται ικανό να λαμβάνει αποφάσεις και να κάνει επιλογές χωρίς κατεύθυνση από τον σύμβουλο. Ακρογωνιαίος λίθος της αλλαγής στην συμπεριφορά του ατόμου αποτελεί η συμβουλευτική σχέση, μέσω της οποίας θα επιτευχθεί η ενίσχυση των δυνάμεων του ατόμου.

Σύμφωνα με τους Geldard & Geldard (2004) τα χαρακτηριστικά της ορθής συμβουλευτικής σχέσης είναι

- η συμφωνία,

- η ενσυναίσθηση - « ικανότητα της εμπίωσης της κατάστασης του άλλου, [...] της κατανόησης και του μοιράσματος των συγκινήσεων, των σκέψεων και της συμπεριφοράς του άλλου ατόμου. Δηλώνει συναισθηματική συμμετοχή» (Μαλικιώση- Λοίζου, 2003:296).
- η άνευ όρων αποδοχή -σεβασμός
- η μη κριτική στάση του θεραπευτή απέναντι στον θεραπευόμενο.

Η Προσωποκεντρική Προσέγγιση του Rogers επηρέασε βαθέως τους τομείς της ψυχολογίας και της παιδαγωγικής. Στο σχολικό πλαίσιο, ο Rogers υποστήριξε πως ο δάσκαλος- σύμβουλος θα πρέπει να ενθαρρύνει το παιδί να κατανοήσει τις αξίες του και να κάνει τις δικές του προσωπικές επιλογές στα ζητήματα που το απασχολούν, εντός και εκτός εκπαιδευτικού πλαισίου (Παπακωνσταντίνου, 2011). Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην σχέση μαθητή και εκπαιδευτικού –συμβούλου, η οποία θα πρέπει να βασίζεται στα ανωτέρω περιγραφόμενα χαρακτηριστικά.

Οι βασικότερες τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην Προσωπομετρική προσέγγιση είναι η αντανάκλαση του συναισθήματος, η διευκρίνιση των λεγομένων, η ενθάρρυνση για συνέχεια καθώς και η αυτοαποκάλυψη (αποκάλυψη των σκέψεων και συναισθημάτων αλλά και των εμπειριών του συμβούλου) (Χατζηχρήστου 2004 στο Χατζηιωάννιδης, 2014)

2.2.2 Οικολογική- Συστημική Προσέγγιση

Η Βεγιάνη (2011:46) αναφέρει για την Συστημική Προσέγγιση ότι « εντάσσεται στις θεωρίες του πλαισίου οι οποίες αναφέρουν ότι η ύπαρξη και η γνώση αποκτούν νόημα μόνο στο κοινωνικό, περιβαλλοντικό και ιστορικό πλαίσιο που εξετάζονται κάθε φορά». Το σύστημα αφορά ένα σύνολο διάφορων μερών και οποιαδήποτε αλλαγή επιφέρει αλλαγή σε ολόκληρο το σύστημα. Η συστημική προσέγγιση ασχολείται περισσότερο με τις δυναμικές που αναπτύσσονται μέσα στο σύστημα ενώ η οικολογική στην αλληλεπίδραση των συστημάτων μεταξύ τους. Ο συνδυασμός των δύο αυτών προσεγγίσεων ουσιαστικά καλύπτει ολιστικά τις αλληλεπιδράσεις και τις δυναμικές που αναπτύσσονται εντός και εκτός συστήματος. Συνεπώς λοιπόν, και για να έχει επιτυχία η συμβουλευτική παρέμβαση, θα πρέπει να μελετηθούν και να συνεργαστούν το σχολείο, η κοινότητα αλλά και η οικογένεια στην αντιμετώπιση του προκείμενου ζητήματος.

Βασικά στοιχεία της Οικολογικής- Συστημικής Προσέγγισης είναι η κυκλικότητα και η αλληλεπίδραση. Συνεπώς, σε κάθε σύστημα υπάρχει κυκλική σχέση δράσης και αντίδρασης μεταξύ των μερών του (άρα και δεν μελετάται ξεχωριστά η συμπεριφορά του κάθε μέρους αλλά η μεταξύ τους αλληλεπίδραση). Η έννοια της αλληλεπίδρασης συνεπάγεται την επικοινωνία (λεκτική και μη) μεταξύ των μερών (Μπουχάγιερ, 2011). Συμπερασματικά, μια δυσλειτουργία στην συμπεριφορά κάποιου παιδιού στο σχολικό περιβάλλον, θεωρείται δυσλειτουργία όλου του συστήματος.

Επιπροσθέτως, η Βεργέτη (2009) υπογραμμίζει τη σημασία των εννοιών της προσαρμογής και της αντιμετώπισης, όπου η προσαρμογή ορίζεται ως «η προσπάθεια των ατόμων για εξασφάλιση και διατήρηση αποτελεσματικής λειτουργικότητας στην καθημερινή συναλλαγή τους» (2009:36) ενώ η αντιμετώπιση «αναφέρεται στον τρόπο προσαρμογής του ατόμου σε νέες καταστάσεις» (2009:36). Η αντιμετώπιση του προβλήματος του διαδικτυακού σχολικού εκφοβισμού προϋποθέτει τόσο ατομική όσο και περιβαλλοντική αλλαγή, με την καθοδήγηση του συμβούλου και ατομικά και περιβαλλοντικά.

Ο δάσκαλος σύμβουλος που επιλέγει να υιοθετήσει εξ ολοκλήρου ή μερικώς τη συστημική συμβουλευτική προσέγγιση μπορεί να επιλέξει από ένα εύρος τεχνικών και μεθόδων. Οι βασικότερες και πιο χρήσιμες τεχνικές είναι οι παρακάτω :

«- αναπλαισίωση, δηλαδή η απόδοση μιας διαφορετικής μέχρι τώρα ερμηνείας ενός γεγονότος ή μιας συμπεριφοράς,

- αναζήτηση και ο τονισμός ενός θετικού στοιχείου μέσα στη συμπεριφορά,
- χρήση θετικών σχολίων,
- ο εντοπισμός και η αποφυγή διπλών μηνυμάτων και τέλος
- αποφυγή δημιουργίας αποδιοπομπαίων τράγων».

(Χατζηχρήστου, 2004 στο Χατζηιωάννιδης, 2014)

2.2.3 Κονστρουκτιβισμός

Ο κονστρουκτιβισμός είναι μια γνωστική θεωρία , η οποία θέτει ως βάση της ότι ο καθένας οικοδομεί τη δική του γνώση, και ότι δεν υπάρχει μια πραγματικότητα αλλά πολλές, συνεπώς ο κάθε άνθρωπος νοηματοδοτεί και σηματοδοτεί την δική του αλήθεια και κοσμοαντίληψη βάσει των βιωμάτων και των εμπειριών του (Κατσιμάρδος, 2010). Καθημερινά οι εμπειρίες και τα βιώματα εμπλουτίζονται και

αλλάζουν, συνεπώς και η κοσμοαντίληψη του ατόμου συνεχώς μεταβάλλεται. Στην περίπτωση αυτή,

Η θεωρία του κοινωνικό-πολιτισμικού πλαισίου με εκφραστή της τον Vygotsky «εστιάζει την προσοχή της στο ρόλο των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των παιδιών και θεωρεί τις αντιπαραθέσεις μεταξύ των μαθητών που συμμετέχουν σε μια ομάδα ως προϋποθέσεις για νοητικές αναδιοργανώσεις- εννοιολογικές αλλαγές» (Voigh 1996 στο Χατζηματθαίου, 2004). Αυτό σημαίνει ότι η συζήτηση και η αντιπαράθεση βοηθά στη δόμηση των ιδεών: η ανοιχτή συζήτηση και οι διαφωνίες έχουν βοηθητικό χαρακτήρα στη δημιουργία των προσωπικών απόψεων. Σύμφωνα με το Vygotsky, οι αρχικές πηγές για την αναδιαμόρφωση των υπαρχόντων γνώσεων προέρχονται από την κοινωνία (Rochelle, χ.χ. στο Χατζηματθαίου, 2004). Τα παιδιά συζητούν, στοχάζονται και ελέγχουν νοήματα στην εμπειρία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και οι ενήλικές (στην προκειμένη περίπτωση ο δάσκαλος) μπορούν να βοηθήσουν ώστε να δημιουργηθούν νοήματα που εντάσσονται στα πολιτισμικά δεδομένα.

Στο ζήτημα του διαδικτυακού εκφοβισμού συνεπώς, κατά τον κονστρουκτιβισμό, ο δάσκαλος θα πρέπει να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για να προσδοθούν τα σωστά νοήματα στα παιδιά και να δημιουργεί τα ανάλογα ερεθίσματα. Συμπερασματικά, ο δάσκαλος έχει έναν ρόλο υποβοηθητικό στην διαδικασία αυτήν. Βασικό στοιχείο είναι η ενεργή συμμετοχή των παιδιών με σκοπό την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και ικανότητας. Ταυτοχρόνως, σημαντική είναι η χρήση των μεταφορών και των ιστοριών ώστε να αξιοποιηθούν οι ιστορίες ζωής και να καταλήξουν σε μεθόδους διαμόρφωσης εμπειριών (Μπουχάγιερ, 2011 ; Βεγιάννη, 2011).

ΜΕΡΟΣ II
Ερευνητικό Πλαίσιο

1. Σκοπός και στόχοι της εμπειρικής έρευνας

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η ανάδειξη διάφορων πτυχών του διαδικτυακού εκφοβισμού και τις διαδικτυακής βίας, καθώς και τις επιπτώσεις τους στα θύματα και τους παρατηρητές, αλλά και στο οικογενειακό περιβάλλον. Η εργασία αυτή ενδιαφέρεται ιδιαίτερα να αναδείξει ζητήματα όπως οι συνέπειες του διαδικτυακού εκφοβισμού και τις διαδικτυακής βίας, τα συναισθήματα που αναπτύσσονται στα θύματα, καθώς και δυσκολίες και σημαντικά σημεία της συμβουλευτικής διαδικασίας εκ μέρους των δασκάλων. Ταυτόχρονα, επιχειρείται η ανάδυση του ζητήματος της υποστήριξης από το οικογενειακό περιβάλλον των θυμάτων καθώς και η συμβολή των γονέων στον τομέα της πρόληψης.

2. Δημογραφικά στοιχεία

Το ερευνητικό μέρος της παρούσας εργασίας διεξήχθη στο Δήμο Ηρακλείου Κρήτης. Ο Δήμος Ηρακλείου είναι η πρωτεύουσα του Νομού Ηρακλείου και η τέταρτη μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας, συνεπώς πρόκειται για μια αστική περιοχή. Από την 1η Ιανουαρίου 2011, σύμφωνα με τον Νόμο του Καλλικράτη, ο Δήμος Ηρακλείου με έδρα το Ηράκλειο και ιστορική έδρα τη Νέα Αλικαρνασσό αποτελείται από τους δήμους Ηρακλείου, Γοργολαΐνης, Τεμένους, Παλιανής και Νέας Αλικαρνασσού. Η Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου έχει 305.490 κατοίκους (απογραφή 2011) ενώ στην πόλη του Ηρακλείου ζουν μόνιμα 173.993 κάτοικοι(απογραφή 2011).

Ο Δήμος Ηρακλείου διαθέτει σήμερα τέλεια τουριστική υποδομή, οργανωμένες παραλίες, μεγάλα πολυτελή ξενοδοχεία, οικογενειακά διαμερίσματα, εστιατόρια, ταβέρνες, κέντρα διασκέδασης, αθλητικά κέντρα, καταστήματα, ενοικιάσεις αυτοκινήτων και μοτοσικλετών, λιμανάκια για εξυπηρέτηση μικρών σκαφών και γενικά παρέχει όλες τις σύγχρονες ανέσεις στον επισκέπτη, που μπορεί να περάσει

όμορφα τις διακοπές του. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι κάτοικοι της περιοχής να έχουν μια καλή οικονομική κατάσταση που τους επιτρέπει να έχουν ένα καλό επίπεδο διαβίωσης. Όμως, με τις νέες συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα, το πρώτο πράγμα που έχει πληγεί είναι ο τουρισμός, συνεπώς όλο και περισσότεροι άνθρωποι τείνουν να ασχοληθούν με τον πρωτογενή τομέα, δηλαδή την καλλιέργεια της αγροτικής γης και την παραγωγή και εμπορία προϊόντων. Συμπερασματικά οι βασικοί πυλώνες της οικονομίας του δήμου είναι ο τουρισμός, ο πρωτογενής τομέας και το εμπόριο.

Ο Δήμος Ηρακλείου διαθέτει βιομηχανική περιοχή 4 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά του κέντρου. Το Ηράκλειο διαθέτει επίσης ένα από τα μεγαλύτερα σήμερα σε κίνηση αεροδρόμια της Ελλάδας, το αεροδρόμιο "Νίκος Καζαντζάκης", καθώς και λιμάνι με πυκνή ακτοπολική συγκοινωνία κυρίως με τον Πειραιά και άλλα νησιά.

Ακόμη, εξαιτίας του τουρισμού οι μόνιμοι κάτοικοι έρχονται σε επαφή με ανθρώπους από άλλα μέρη της γης και αλληλεπιδρούν με διαφορετικούς πολιτισμούς, γεγονός που διευρύνει τον τρόπο σκέψης τους. Η επαφή τους με ανθρώπους με διαφορετικό τρόπο σκέψης και διαφορετικές συνήθειες πιθανόν να κάνει τους κατοίκους να δέχονται τη διαφορετικότητα πιο εύκολα και να μην έχουν προκαταλήψεις, καθώς υπάρχει συχνή επικοινωνία και αλληλεπίδραση με άτομα διαφορετικού πολιτισμού και κουλτούρας. Ταυτοχρόνως, η ενασχόληση τους με τον πρωτογενή τομέα καταδεικνύει την απλότητα των ανθρώπων αυτών.

3. Κριτήρια επιλογής των συμμετεχόντων- Φορείς διεξαγωγής της έρευνας

Ο φορέας διεξαγωγής της έρευνας είναι το 50^ο Δημοτικό Σχολείο Ηρακλείου Κρήτης στην συνοικία Καμίνια. Επιλέχθηκε λόγω ευκολίας στην πρόσβαση για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων και λόγω της διάθεσης των δασκάλων και διευθυντών να συνεργαστούν για την πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας.

Η μεθοδολογική στρατηγική που ακολουθήθηκε για την επιλογή του δείγματος ήταν η δειγματοληψία σκοπιμότητας, δεδομένου ότι χρειάζονται συγκεκριμένα κριτήρια για να επιλεγεί το δείγμα, λόγω τα φύσης της έρευνας. Ο πληθυσμός στόχος

είναι οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Τα κριτήρια που επιλέχθηκαν είναι οι εκπαιδευτικοί

α) να διδάσκουν στο 50^ο Δημοτικό σχολείο Ηρακλείου και

β) να διδάσκουν σε τάξεις Ε και ΣΤ Δημοτικού.

Τα παραπάνω κριτήρια επιλέχθηκαν διότι είναι σχετικά με την φύση της παρούσας έρευνας και των προς διερεύνηση ζητημάτων. Συγκεκριμένα πραγματοποιήθηκαν 6 συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς από τον πληθυσμό στόχο.

4. Τρόποι «παραγωγής» του εμπειρικού υλικού: τεχνικές συλλογής εμπειρικών δεδομένων

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας είναι μια ποιοτική έρευνα, δεδομένου ότι το ενδιαφέρον εστιάζεται στην διερεύνηση των συνεπειών της διαδικτυακής βίας και του διαδικτυακού εκφοβισμού καθώς και την ανάδειξη πτυχών της συμβουλευτικής διαδικασίας.

Η ποιοτική έρευνα επιλέχθηκε λόγω της πραγματοποίησής της στον φυσικό χώρο που συμβαίνει το φαινόμενο (καθώς συνήθως ο διαδικτυακός εκφοβισμός και η διαδικτυακή βία είναι προέκταση του σχολικού εκφοβισμού και της ενδοσχολικής βίας) ενώ αντανάκλα τα προβλήματα, τις συνθήκες και τις ιδιαιτερότητες με αποτέλεσμα τα ευρήματα της να είναι ενδεικτικά των συνθηκών της πραγματικότητας (Ζαφειρόπουλος, 2005). Επιπλέον, αυτός ο τύπος μελέτης εμπεριέχει το στοιχείο της υποκειμενικότητας τόσο του ερευνητή, όσο και του ερωτώμενου, οι οποίοι προσφέρουν την προσωπική τους μαρτυρία για το θέμα που ερευνάται αλλά και η ποιοτική έρευνα παρέχει μία ολιστική θεώρηση και ερμηνεία του φαινομένου που μελετά, ενώ αντιμετωπίζει τους συμμετέχοντες σε αυτή ως ερωτώμενους οι οποίοι προσφέρουν τη γνώμη τους και όχι ως υποκείμενα έρευνας, πράγμα που κρίθηκε ιδιαίτερα χρήσιμο σε ένα τόσο ευαίσθητο θέμα.

Ο βασικός τρόπος «παραγωγής» εμπειρικού υλικού στην παρούσα έρευνα είναι *ημιδομημένη συνέντευξη*. Χρησιμοποιείται η λέξη παραγωγή και όχι συλλογή καθώς η πραγματοποίηση μιας συνέντευξης συνιστά μια αμφίδρομη διαδικασία από την οποία ουσιαστικά μέσα από τη συζήτηση γεννάται το υλικό και απαντώνται τα ερευνητικά ερωτήματα. Ο λόγος που επιλέχθηκε η ποιοτική έρευνα και η ημιδομημένη συνέντευξη ως τεχνική συλλογής ερευνητικού υλικού ήταν κατά κύριο λόγο η σε βάθος διερεύνηση

των ερευνητικών ερωτημάτων ενώ δίνεται και η ευκαιρία επαναδιατύπωσης της ερώτησης και σαφής αιτιολόγησης των απαντήσεων.

Η ημιδομημένη συνέντευξη βασίζεται σε ένα προσχεδιασμένο σύνολο ερωτήσεων, των οποίων η σειρά όμως μπορεί να τροποποιηθεί ανάλογα με τον τρόπο που ο συνεντευκτής θεωρεί κατάλληλο ενώ μπορούν να προστεθούν και επιπρόσθετες διερευνητικές ερωτήσεις εάν ο ερευνητής επιθυμεί περισσότερες και αναλυτικότερες πληροφορίες (Robson, 2007). Επιπροσθέτως, η διατύπωση της ερώτησης μπορεί να αλλάξει, μπορεί να δοθούν εξηγήσεις, ερωτήσεις μπορεί να παραληφθούν ή άλλες μπορεί να προστεθούν, εάν αυτό κριθεί απαραίτητο.

Καθώς η ημιδομημένη συνέντευξη βασίζεται σε θεματικούς άξονες γύρω από τους οποίους πραγματοποιείται συζήτηση, βασικό χαρακτηριστικό των ερωτήσεων είναι ότι είναι ανοικτές, δεν απαντώνται δηλαδή μονολεκτικά αλλά επιδέχονται ανάλυση και σχολιασμό από τους συνεντευξιζόμενους (Καλλινικάκη, 2010). Σκοπός είναι να μην δημιουργούνται κατευθυνόμενες συνεντεύξεις ώστε το αποτέλεσμα των πληροφοριών που συλλέγονται να πλησιάζει όσο περισσότερο γίνεται στην πραγματικότητα και οι ανοιχτές ερωτήσεις συνηγορούν προς την κατεύθυνση αυτή. Ο ευέλικτος χαρακτήρας των ημιδομημένων συνεντεύξεων εξυπηρετεί τους σκοπούς της έρευνας οπότε και επιλέχθηκε ως η ιδανικότερη λύση.

5. Η διαδικασία ανάλυσης του εμπειρικού υλικού

Τα δεδομένα και οι πληροφορίες που προέκυψαν τις συνεντεύξεις θα αναλυθούν με τη διαδικασία της *ανάλυσης περιεχομένου* (contentanalysis). Η Κυριαζή (2011:290) σημειώνει ότι «Οι ισχύουσες γνώσεις για το υπό έρευνα θέμα συντελούν βεβαίως στην αρχική διαμόρφωση των κατηγοριών, αλλά η τελική τους μορφή είναι αποτέλεσμα του συνεχούς διαλόγου μεταξύ θεωρίας και δεδομένων». Στην παρούσα έρευνα οι θεματικοί άξονες (Κατηγορίες) παρέμειναν ίδιοι από την αρχή ως το τέλος και ήταν οι παρακάτω:

1. Εμπειρίες διαδικτυακής βίας ή διαδικτυακού εκφοβισμού
2. Συναισθήματα σε σχέση με το υπο μελέτη φαινόμενο
3. Συμβουλευτική υποστήριξη από το δάσκαλο
4. Πρόληψη στο σχολείο και το οικογενειακό περιβάλλον

Αρχικά, πραγματοποιήθηκε διεξοδική και συνεχής μελέτη των συνεντεύξεων και έπειτα εντοπίστηκαν οι πληροφορίες που σχετίζονταν με τα ερευνητικά ερωτήματα

της έρευνας. Ταυτοχρόνως και επειδή οι πληροφορίες λήφθηκαν από 2 διαφορετικούς πληθυσμούς στόχους (γονείς- μαθητές) πραγματοποιούνταν επιτόπια σύγκριση των δεδομένων. Έπειτα οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν σχολιάστηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν ανά τον θεματικό άξονα της υπαγωγής τους.

Επιπροσθέτως, χρησιμοποιήθηκε η ερμηνευτική ανάλυση όπως την παρουσιάζει ο Ιωσηφίδης, καθώς ο τρόπος αυτός εξυπηρετεί καλύτερα τους σκοπούς της έρευνας:

«ο βασικός στόχος αυτής της ανάλυσης είναι η ανάδειξη του νοήματος που οι ίδιοι οι συμμετέχοντες προσδίδουν στην υπό μελέτη κατάσταση ή διαδικασία ή στο υπό έρευνα φαινόμενο. Στόχος του ερευνητή είναι περισσότερο η κατανόηση των διαδικασιών παραγωγής και αναπαραγωγής υποκειμενικών νοημάτων από τους συμμετέχοντες και λιγότερο η ανάδειξη των δικών του ερμηνειών».

Ιωσηφίδης (2003: 73)

Τέλος, στην ανάλυση των δεδομένων παρατίθενται και αυτούσια αποσπάσματα από το εμπειρικό υλικό.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ
Ανάλυση δεδομένων

1. Εμπειρίες διαδικτυακής βίας ή διαδικτυακού εκφοβισμού

Από την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων προκύπτει ότι τα θύματα διαδικτυακού εκφοβισμού και βίας θυματοποιούνται για διαφορετικούς λόγους. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρθηκαν εμπειρίες των εκπαιδευτικών που σχετίζονται με διαδικτυακή βία λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων και καταγωγής, λόγω αναπηρίας, αλλά και χωρίς να ενυπάρχει κάποιο διακριτό χαρακτηριστικό στα παιδιά που έπεσαν θύματα, απλώς σχετίζονταν με διάδοση ψευδών φημών στον περίγυρο μέσω ηλεκτρονικών συσκευών. Επιπλέον, αναφέρθηκαν περιστατικά που σχετίζονταν με σεξουαλικού τύπου παρενοχλήσεις ή απειλές σε κορίτσια, αναδεικνύοντας το φαινόμενο του εκφοβισμού λόγω φύλου.

Αναφορικά με τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τον διαδικτυακό εκφοβισμό και τη διαδικτυακή βία, αυτά παρουσιάζονται να είναι ηλεκτρονικ

Επιπροσθέτως, αναφορικά με τις αντιδράσεις των θυμάτων αυτές είναι πολυποίκιλες. Την άποψη αυτή αναδεικνύει ο λόγος των επαγγελματιών στα παρακάτω αποσπάσματα:

«Είχε απομακρυνθεί γιατί δεν είχε ξανασυμβεί κάτι τέτοιο» (Συν. Αρ. 1).

«Ο συγκεκριμένος μαθητής ένιωθε πολύ συντετριμμένος και εγκλωβισμένος, γιατί δεν ήξερε πώς να χειριστεί το θέμα. Διότι ήταν η πρώτη φορά που του συνέβη κάτι τέτοιο και άρχιζαν να του δημιουργούνται αρνητικά συναισθήματα απέναντι στους υπολοίπους συμμαθητές» (Συν. Αρ. 4).

«Ένιωθε αρκετά ενοχλημένο, προδομένο και γεμάτο ενοχές» (Συν. Αρ. 5).

Από τα παραπάνω προκύπτουν τα συναισθήματα του θύματος, τα οποία συνάδουν με την προαναφερθείσα βιβλιογραφία στο θεωρητικό μέρος. Παρατηρείται παθητικότητα εκ μέρους των θυμάτων, χωρίς ιδιαίτερες προσπάθειες για αντίδραση, αυτοάμυνα, εκδίκηση ή προσπάθεια να προστατέψουν τον εαυτό τους. Αυτό ίσως προκύπτει επειδή οι συνεντευξιαζόμενοι είναι δάσκαλοι και όχι τα ίδια τα παιδιά θύματα διαδικτυακής βίας ή εκφοβισμού, οπότε η πτυχή αυτή δεν τους είναι γνωστή. Περισσότερα στοιχεία αναφορικά με τα συναισθήματα των θυμάτων θα αναφερθούν στην επόμενη ενότητα της παρουσίασης των αποτελεσμάτων που σχετίζεται με τα συναισθήματα των θυμάτων στο υπό μελέτη φαινόμενο.

Επιπλέον, οι μαθητές που πέφτουν θύματα βίας και διαδικτυακού εκφοβισμού τείνουν να σιωπούν και να αποκρύπτουν αυτό που βιώνουν. κυρίως λόγω ντροπής και ενοχών. Η υπόσταση αυτή αναδεικνύεται στο παρακάτω απόσπασμα:

«Στην αρχή δεν ζήτησε βοήθεια για αυτό που τον απασχολεί. Πολλά παιδιά δεν μιλούν στους ενηλίκους επωδή νιώθουν φόβο και ντροπή και πιστεύουν ότι πρέπει να το χειριστούν το πρόβλημα μόνα τους. Αλλά θεωρούν ότι οι μεγάλοι θα κάνουν τα πράγματα χειρότερα. Έτσι αναγκάστηκε να μιλήσει με την μητέρα του και να τις εκμυστηρευτεί, ότι θέλει να αλλάξει το επίθετο του και να πάρει το δικό της που είναι Ελληνίδα, διότι ο πατέρας του ήταν Αλβανός και έχει πεθάνει ,και για αυτό το λόγο δέχεται τις απειλές» (Συν. Αρ. 3).

Σε κάποιο σημείο, ίσως όταν τα πράγματα έχουν βγει εκτός από τον έλεγχο των θυμάτων και νιώθουν αβοήθητοι και αδύναμοι να αντιδράσουν, τα παιδιά μιλούν για αυτό που τους συμβαίνει κυρίως στους γονείς τους. Οι δάσκαλοι είπαν χαρακτηριστικά:

«Το παιδί απευθύνθηκε πρώτα στους οικείους του και αυτοί με τη σειρά τους στο δάσκαλο» (Συν. Αρ. 5)

«Δεν μίλησε αρχικά σε κανένα στην συνέχεια όμως μετά από πιέσεις μίλησε στους γονείς» (Συν. Αρ. 2).

Η Ελληνική πραγματικότητα στα σχολεία αποδεικνύει ότι τα φαινόμενα διαδικτυακού εκφοβισμού και βίας είναι συχνά, αλλά αποσιωπούνται. Οι απόψεις των

δασκάλων φαίνεται να στηρίζουν την άποψη αυτή, γεγονός που διαφαίνεται στα παρακάτω αποσπάσματα:

«Υπάρχουν αρκετά περιστατικά απλά δεν είναι έντονα και δεν μιλανε»
(Συν. Αρ. 3)

«Είναι πάρα πολλά αλλά όχι στον ίδιο βαθμό» (Συν. Αρ. 1).

2. Συναισθήματα σε σχέση με το υπό μελέτη φαινόμενο

Είναι γεγονός ότι η κακοποιητική ή παρενοχλητική συμπεριφορά δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα στα θύματα. Στην περίπτωση του διαδικτυακού εκφοβισμού και της βίας, δημιουργούνται άσχημα συναισθήματα τα οποία χρίζουν άμεσης αντιμετώπισης ώστε να μην μονιμοποιηθούν. Ένα από τα κυρίαρχα συναισθήματα που δημιουργούνται στα θύματα είναι ο φόβος, όπως διαφαίνεται στο λόγο των επαγγελματιών στα παρακάτω αποσπάσματα:

«Φοβόταν να έρθει σε επαφή με ανθρώπους, διότι νόμιζε ότι θα την εκμεταλλεύονταν» (Συν. Αρ. 1).

«Η μαθήτριά ήταν τρομοκρατημένη για αρκετό διάστημα και είχε κλειστεί στον εαυτό της, με αποτέλεσμα να αποκοπεί για λίγο από κάθε κοινωνική δραστηριότητα. Παράλληλα φοβήθηκε την κοινωνική κατακραυγή για την αφέλεια της πάνω σε αυτό το θέμα ,γεγονός που την ώθησε να είναι αποκομμένη για μεγαλύτερο διάστημα» (Συν. Αρ. 6).

«Ένωθε αδύναμος φοβισμένος, κλείστηκε στον εαυτό του άρχισε να κάνει απουσίες στο σχολείο, δεν ήθελε να κάνει φίλους και παρέες διότι θα είχε την ίδια μεταχείριση» (Συν. Αρ. 4).

Όπως παρατηρείται στα αποσπάσματα που παρατέθηκαν, ο φόβος έχει ως συνέπεια την κοινωνική απόσυρση, και συνεπώς τα θύματα διαδικτυακής βίας και εκφοβισμού συχνά απομακρύνονται από τους φίλους, την οικογένεια και τον κοινωνικό

περίγυρο. Ακόμη, αρκετές φορές η συμπεριφορά των θυμάτων χαρακτηρίζεται από επιθετικότητα, η οποία χρησιμοποιείται στην προκειμένη περίπτωση σαν άμυνα. Αυτό αποτυπώνεται στο παρακάτω απόσπασμα:

«Δεν είχε διάθεση για μάθημα και οι αντιδράσεις της ήταν ιδιαίτερα απότομες ,επιθετική προς στους συμμαθητές ,απόμακρη , και στο σπίτι» (Συν. Αρ. 2).

Στον προηγούμενο θεματικό άξονα της ανάλυσης δεδομένων αναφορικά με τις αντιδράσεις των θυμάτων στην διαδικτυακή βία και τον εκφοβισμό παρατέθηκαν αποσπάσματα τα οποία περιείχαν τις λέξεις «εγκλωβισμένος» και «γεμάτο ενοχές». Αυτές οι συναισθηματικές αντιδράσεις αποτελούν ακόμη δύο βασικές και αρκετά συνηθισμένες εκφάνσεις του συναισθήματος του θύματος. Η κοινωνική απόσυρση, η ενόχληση, οι ενοχές, η ντροπή και ο φόβος, αλλά και η αίσθηση ότι κάποιος είναι εγκλωβισμένος αποτελούν κλασσική συμπτωματολογία των θυμάτων παραδοσιακού ή διαδικτυακού εκφοβισμού και βίας. Ο φόβος είναι επίσης ένα συνηθισμένο συναίσθημα στις περιπτώσεις αυτές, όπως και το αίσθημα της αδυναμίας να αντιδράσει κάποιος ή να προστατεύσει τον εαυτό του. Όλα τα περιγραφόμενα συναισθήματα συνάδουν με το θεωρητικό πλαίσιο που αναφέρθηκε παραπάνω.

Οι περισσότεροι μαθητές- θύματα διαδικτυακής βίας ή εκφοβισμού φαίνεται να αντιμετωπίζουν τα συναισθήματα αυτά με την υποστήριξη των γονέων αλλά και εξειδικευμένων επαγγελματιών. Η διάσταση αυτή διαφαίνεται στα παρακάτω αποσπάσματα:

«Από ότι φάνηκε τον παροτρύνε η οικογένεια, του και του ανέφεραν ότι πρέπει να ξεκινήσουν ειδικά μαθήματα με λογοθεραπευτή » (Συν. Αρ. 5)

«Έπειτα από ενθάρρυνση των γονέων της απευθύνθηκε σε ένα κέντρο ψυχικής υποστήριξης» (Συν. Αρ. 1).

Καίρια όμως φαίνεται να είναι και η παρέμβαση του σχολικού περιβάλλοντος στην αντιμετώπιση των αρνητικών συναισθημάτων που προκύπτουν από τον διαδικτυακό εκφοβισμό:

«Κατόπιν σύστασης του σχολικού περιβάλλοντος προς την οικογένεια, ξεκίνησε τις επισκέψεις σε ψυχολόγο» (Συν. Αρ. 6).

3. Συμβουλευτική υποστήριξη από το δάσκαλο

Η στάση του δασκάλου καθώς και ο τρόπος που υποστηρίζει και συμβουλεύει το παιδί που έχει θυματοποιηθεί μέσω ηλεκτρονικών συσκευών σίγουρα είναι μείζονος σημασίας καθώς ο δάσκαλος λειτουργεί πολλές φορές ως πρότυπο. Οι αντιδράσεις των δασκάλων καθώς και η παρέμβασή που χρησιμοποιούν ποικίλουν.

Συχνά οι δάσκαλοι απευθύνονται στους γονείς όταν παρατηρήσουν κάποια αλλαγή στη συμπεριφορά του παιδιού, όπως διαφαίνεται στο παρακάτω απόσπασμα:

«Αρχικά δεν ήξερα τι είχε συμβεί όμως όταν παρατήρησα την έντονη αλλαγή συμπεριφοράς της απευθύνθηκα στους γονείς» (Συν. Αρ. 1).

Πολλές φορές οι ίδιοι οι γονείς είναι γνώστες του φαινομένου αλλά παρακαλούν να μην πάρει έκταση το ζήτημα, δυσκολεύοντας έτσι την παρέμβαση του δασκάλου ο οποίος θα πρέπει να βρει εναλλακτικές λύσεις. Ένα παράδειγμα εναλλακτικής λύσης παρατίθεται:

«Με παρακάλεσαν να μην του δώσω συνέχεια και μαθευτεί στην τάξη και έτσι αποφάσισα να μιλήσω με τους γονείς του θύτη» (Συν. Αρ. 1)

Μερικές φορές οι γονείς γνωρίζουν την κατάσταση που βιώνει το παιδί αλλά επιχειρούν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση μόνοι τους, κι έτσι δεν ενημερώνουν το δάσκαλο. Ο δάσκαλος ενημερώνεται για την κατάσταση αφού παρατηρήσει αλλαγές στη συμπεριφορά του παιδιού και ενημερώσει τους γονείς οπότε και αποκαλύπτεται ο εκφοβισμός και η βία που βιώνει ο μαθητής. Αυτή η κατάσταση σκιαγραφείται στα παρακάτω αποσπάσματα:

«Από τη μεριά μου, ως δάσκαλος όταν το περιστατικό άρχισε να γίνεται έντονο, η αποχή του παιδιού να γίνεται αισθητή, άρχισαν ανησυχώ και ενημέρωσα τους γονείς τι τρέχει. Κάλεσα την μητέρα, της ανέφερα ότι κάτι είχα παρατηρήσει αλλά δεν περίμενα τέτοια εξέλιξη, αυτή μου τα ανέφερε όλα» (Συν. Αρ. 4).

«Αρχικά δεν ήξερα τι είχε συμβεί όμως όταν παρατηρούσα την έντονη αλλαγή συμπεριφοράς της απευθύνθηκα στους γονείς. Οι ίδιοι στην συνέχεια από αρκετές συζητήσεις μου εξομολογήθηκαν το συμβάν» (Συν. Αρ. 2).

Επιπροσθέτως, ο δάσκαλος αναλαμβάνει υποστηρικτικό ρόλο προς το μαθητή, ενδυναμώνοντάς τον και ενθαρρύνοντας τον να μιλήσει για αυτό που του συμβαίνει στους οικείους του.

«Ως εκπαιδευτικός ,αφού ενημερώθηκα για το γεγονός, παρότρυνα την μαθήτριά να ενημερώσει την οικογένεια λεπτομερώς και αν την φοβίζει αυτό να τους μιλήσουμε μαζί» (Συν. Αρ. 6).

Οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης συχνά συνεργάζονται και με άλλους φορείς ιδιαιτέρως κοινωνικές υπηρεσίες, όταν συναντούν περιστατικά διαδικτυακής βίας ή εκφοβισμού. Σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις που διερευνήθηκαν οι δάσκαλοι ζήτησαν την παρέμβαση κοινωνικού λειτουργού τόσο για το θύμα όσο και για το θύτη. Η σημασία της συνεργασίας με ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό διαφαίνεται στα παρακάτω αποσπάσματα:

«Συνεργάστηκα με το ΚΕΣΑΝ.» (Συν. Αρ. 1)

«Απευθύνθηκα και στο κοινωνικό λειτουργό του σχολείου για να βρούμε μια κοινή λύση μαζί» (Συν. Αρ. 2).

«Συνεργάστηκα με την κοινωνική υπηρεσία του δήμου» (Συν. Αρ. 4)

«Με την κοινωνική υπηρεσία, και με λογοθεραπευτή στο ΚΔΑΠ» (Συν. Αρ. 5)

Αναφορικά με το ρόλο της οικογένειας του θύματος στα περιστατικά διαδικτυακής βίας ή διαδικτυακού εκφοβισμού, σκιαγραφήθηκε πληθώρα διαφορετικών αντιδράσεων, συναισθημάτων και συμπεριφορών από μεριάς τους.

Καταρχήν ο φόβος για το παιδί τους, το οποίο έχει αλλάξει συμπεριφορά λόγω αυτών που βιώνει είναι εμφανής στο παρακάτω απόσπασμα:

«Η οικογένεια ξαφνιάστηκε, όχι τόσο για το συμβάν γιατί τέτοιου είδους γεγονότα δυστυχώς συμβαίνουν τακτικά στο διαδίκτυο. Φοβήθηκε όμως όταν έβλεπε το παιδί της καθημερινά να βυθίζεται στην θλίψη» (Συν. Αρ. 1).

Επιπλέον, από την οπτική των δασκάλων, οι γονείς επιθυμούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους και δρουν υποστηρικτικά μέχρι να ξεπεράσει το θύμα το τραύμα που προέκυψε. Αυτό διαφαίνεται στα παρακάτω αποσπάσματα:

«Η οικογένεια προσπάθησε να βοηθήσει το παιδί της όπως μπορούσε» (Συν. Αρ. 2)

«Η οικογένεια τον ενθάρρυνε , και ήταν πολύ συμμετοχική στην κάθε του κίνηση και δεν τον άφηνε μόνο. Πολύ συνεργάσιμη» (Συν. Αρ. 5)

«Ο ρόλος τους ήταν υποστηρικτικός και κατευθυντήριο, καθώς αμέσως αγκάλιασαν το παιδί χωρίς να το επιπλήξουν ,αλλά αντιθέτως φρόντισαν να βρεθεί μια λύση σύντομα» (Συν. Αρ. 6).

Όμως, συχνά οι γονείς παρόλο που επιθυμούν να βοηθήσουν, δεν έχουν τις κατάλληλες γνώσεις για να το κάνουν, τους λείπει η ενημέρωση και η εκπαίδευση στο συγκεκριμένο ζήτημα οπότε στο τέλος απευθύνονται σε ειδικό. Οι δάσκαλοι είπαν χαρακτηριστικά:

«Δυσκολευτήκαν λόγω της απειρίας τους στο συγκεκριμένο θέμα. Έτσι αποφάσισαν να απευθυνθούν σε κάποιο ειδικό» (Συν. Αρ. 2).

« [Η μητέρα] Δυσκολεύετε λόγω της απειρίας και της έλλειψης γνώσεων πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Και έτσι αποφάσισε να το πάει σε ειδικό» (Συν. Αρ. 3).

«Και δυστυχώς εφόσον δεν μπορούσαν να βοηθήσουν οι ίδιοι το παιδί τους, ενώ έφευτε καθημερινά στη θλίψη, απευθύνθηκαν στην κοινωνική λειτουργό σε συνεργασία με το σχολείο. Δεχτήκαν να συνεργαστούν και με τους γονείς το θύτη» (Συν. Αρ. 4).

Τέλος όλοι οι δάσκαλοι θεωρούν ότι χειρίστηκαν το ζήτημα αρκετά καλά στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, προστατεύοντας το θύμα και την οικογένεια του, παρεμβαίνοντας ορισμένες φορές και στην οικογένεια του θύτη, συνεργαζόμενοι με ανάλογες υπηρεσίες και επιλύοντας το ζήτημα εν τέλει, όμως αναφέρθηκε και η έλλειψη εξειδικευμένης γνώσης πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα:

«Νομίζω ότι το χειρίστηκα αρκετά καλά το θέμα αν και πιστεύω ότι είχα περισσότερες γνώσεις πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα θα το χειριζόμουν καλύτερα» (Συν. Αρ. 1).

4. Πρόληψη στο σχολείο και το οικογενειακό περιβάλλον

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι τα περιστατικά διαδικτυακής βίας και εκφοβισμού ολοένα και αυξάνονται. Για αυτόν τον λόγο η πρόληψη είναι ένα σημαντικό κεφάλαιο στην εξάλειψη του φαινομένου, με πρωτοστάτες το σχολικό περιβάλλον και την οικογένεια.

Αναφορικά με τις δράσεις του σχολείου για την πρόληψη του φαινομένου, αυτές κυμαίνονται από απλές ως πολύ οργανωμένες. Οι δάσκαλοι αναφέρουν χαρακτηριστικά:

«Συζητήσεις για το σχολικό εκφοβισμό γενικά έχουν γίνει πολλές στην τάξη έπειτα από το περιστατικό αποφάσισα να αναλύσω περισσότερο τις μορφές εκφοβισμού στην τάξη» (Συν. Αρ. 2).

«Αμέσως μετά αυτό το περιστατικό μίλησα με τους μαθητές για τους κινδύνους του διαδικτύου, πράγμα που θα έπρεπε να το είχα κάνει νωρίτερα και επιπλέον κάλεσα κάποιους καθηγητές πληροφορικής για να εξηγήσουν στα παιδιά πώς να προφυλάσσονται από τους κινδύνους του διαδικτύου» (Συν. Αρ. 1)

Παρατηρείται στα παραπάνω αποσπάσματα ότι το περιστατικό που υποπεφτει στην αντίληψη των δασκάλων είναι η αφορμή για δράσεις πρόληψης στον ευρύτερο πληθυσμό της τάξης. Όμως, πολλές φορές οι δάσκαλοι αναφέρουν το ίδιο το περιστατικό που συνέβη στο σχολικό περιβάλλον ως παράδειγμα προς αποφυγή και συζήτηση. Αυτό διαφαίνεται στα παρακάτω αποσπάσματα:

«Το περιστατικό το ανάφερα στους μαθητές μου θέλω να είναι ενήμεροι για ότι συμβαίνει, διότι μπορεί να συμβεί στον καθένα και να είναι πάρα πολύ προσεκτικοί όσον αφορά τον υπολογιστή. Και αυτό θα τους γίνει ένα μάθημα πώς να σέβεται και να προσέχει ο ένας τον άλλον» (Συν. Αρ. 5).

«Μετά το περιστατικό μίλησα με τα παιδιά , για την έρευνα που έκανα για το περιστατικό και τους είπα ότι όλο αυτό που έγινε, ήταν μια μυθοπλασία για να απομονώσουμε ένα συμμαθητή μέσω υπολογιστή, με διάφορα σχόλια ενός θύτη και των φίλων του, και στην συνέχεια να τον εκμεταλλευτεί, με διάφορες κακόβουλες ψευδείς φήμες. Η προφύλαξη και τα απαιτούμενα μέτρα θα πρέπει να λαμβάνονται έκ των προτέρων πριν συμβεί το μοιραίο» (Συν. Αρ. 4).

Επιπροσθέτως, οι δάσκαλοι τείνουν να οργανώνουν εκδηλώσεις ώστε να ενημερωθούν τα παιδιά για τα φαινόμενα αυτά:

«Στο σχολείο θα μπορέσω να οργανώσω μια μέρα κατά του εκφοβισμού με ομαδικές συζητήσεις για το θέμα όπου να μπορούν τα παιδιά να σκεφτούν τρόπους και μείωση του φαινομένου. Επίσης να μπορέσουν να φτιάξουν άφησες η graffiti με σχετικά θέματα, ή να ανεβάσουν μια θεατρική παράσταση, ή σκετσάκια με σχετικό σενάριο» (Συν. Αρ. 3).

Ελπιδοφόρο είναι το γεγονός ότι πολλές φορές οι ίδιοι οι μαθητές αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία για τέτοιου είδους δράσεις:

«Επειτα από αυτό το γεγονός συζητήσαμε στην τάξη για τον εκφοβισμό και τα ίδια τα παιδιά ανέλαβαν να εκμεταλλευτούν μια διδακτική ώρα ώστε να ενημερωθεί το σχολικό περιβάλλον για τις επιπτώσεις ενός τέτοιου ζητήματος» (Συν. Αρ. 6).

Αναφορικά με το ρόλο της οικογένειας στην πρόληψη του φαινομένου, οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρουν ότι η οικογένεια έχει τη διάθεση να βοηθήσει και να θωρακίσει τα παιδιά απέναντι σε τέτοιου είδους κινδύνους. Βασική τροχοπέδη στη εγχείρημα αυτό είναι η στάση των ίδιων των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, η διάσταση αυτή διαφαίνεται στο λόγο των δασκάλων στα παρακάτω αποσπάσματα:

«Η οικογένεια έχει τη διάθεση να συζητήσει με τα παιδιά τέτοιου είδους φαινόμενα αλλά δυστυχώς, από ότι έχω παρατηρήσει τα παιδιά σε τέτοιου είδους περιστατικά κλείνονται ποιο πολύ στον εαυτό τους και δεν ανοίγονται εύκολα. Συζητήσεις των παιδιών με την οικογένεια τους για αυτού του είδους τα περιστατικά σαφώς και βοηθούν στην πρόληψη του φαινομένου» (Συν. Αρ. 1).

«Στην Ελλάδα η οικογένεια έχει την διάθεση να συζητάει όλα τα θέματα που απασχολούν τα παιδιά τους, τα παιδιά όμως δεν μπορούν να ακούσουν ή δεν θέλουν, αρνούνται τέτοιου είδους περιστατικά. Και δεν ανοίγονται εύκολα προτιμούν τους φίλους» (Συν. Αρ. 4).

Άλλη μια δυσκολία στο εγχείρημα της πρόληψης από την μεριά της οικογένειας αποτελεί η έλλειψη γνώσεων των γονέων σε ζητήματα που αφορούν το διαδικτυακό εκφοβισμό και την διαδικτυακή βία. Η άποψη αυτή αντικατοπτρίζεται στα παρακάτω σχετικά αποσπάσματα:

«Η οικογένεια πάντα συζητάει και στηρίζει τα παιδιά της αλλά είναι ανενημέρωτη σε πολλά θέματα» (Συν. Αρ. 5).

«Οι οικογένεια στις μέρες μας προσπαθεί να μιλήσει με τα παιδιά της άλλα δυστυχώς βρίσκεται προεκπλήξεων διότι είναι ανενημέρωτη σε παρά πολλά θέματα. Έχουν ελλειπείς γνώσεις οι γονείς και οι κίνδυνοι παραμονεύουν από παντού, τα παιδιά γίνονται ευάλωτα. Γι' αυτό καλό είναι να γίνονται κάποια σεμινάρια ενημέρωσης προς τους γονείς, πάνω στα στοιχειώδη θέματα» (Συν. Αρ. 3).

Τέλος, η άρχουσα άποψη υποστηρίζει ότι η οικογένεια και το σχολείο θα πρέπει να δρουν συμπληρωματικά και συνδυαστικά, καθώς η πρόληψη του φαινομένου μόνο στο οικογενειακό περιβάλλον δεν είναι αρκετή:

«Σίγουρα οι οικογένειες προσπαθούν να μιλήσουν με τα παιδιά τους και να τα προετοιμάσουν, όμως πολλές φορές δεν είναι αρκετό. Οι κίνδυνοι που διατρέχουν πολλές φορές είναι μεγάλοι, όμως σαφώς μια σωστή ενημέρωση θα βοηθήσει στην πρόληψη» (Συν. Αρ. 2).

ΜΕΡΟΣ IV

Σύνοψη- Συμπεράσματα- Προτάσεις

Σύνοψη- Συμπεράσματα- Προτάσεις

Μέσα από την παραπάνω βιβλιογραφική ανασκόπηση αφενός αλλά και τη συγκέντρωση του εμπειρικού υλικού δε, προέκυψαν αβίαστα κάποια γενικά συμπεράσματα, τα οποία σχετίζονται με τα φαινόμενα της διαδικτυακής βίας και του διαδικτυακού εκφοβισμού, καθώς και την παρέμβαση των δασκάλων σε αυτά. Αρχικά, τα υποκείμενα της έρευνας μετέφεραν εικόνες και προσωπικά βιώματα από τα θύματα διαδικτυακής βίας και εκφοβισμού, , οδηγώντας μας στο συμπέρασμα ότι αυτού του είδους οι συμπεριφορές επιφέρουν δομικές αλλαγές στη συμπεριφορά και την αντίληψη για τον κόσμο του θύματος και θα πρέπει να γίνουν εντατικές προσπάθειες για τη μείωση των φαινομένων αλλά και τη μείωση της βλάβης που αυτά προκαλούν, με συνεργασία εξειδικευμένων επαγγελματιών, δασκάλων και γονέων.

Η αλήθεια είναι ότι υπάρχει ελλιπής ενημέρωση και εκπαίδευση στον ελληνικό χώρο στους δασκάλους οι οποίοι με την εξέλιξη της τεχνολογίας έρχονται σε θέση να αντιμετωπίσουν τέτοια περιστατικά όλο και συχνότερα. Αυτό φάνηκε από την ανάλυση του εμπειρικού υλικού και τις απαντήσεις των υποκειμένων του δείγματος, όπου πολλοί ανέφεραν ότι τα περιστατικά είναι πολλά αλλά συνήθως τα παιδιά δεν μιλούν για αυτά. Στην Ελλάδα τα φαινόμενα αυτά είναι αρκετά συχνά αλλά η παραδοσιακή εκπαίδευση των δασκάλων αδυνατεί να ανταποκριθεί στις νέες ανάγκες και τα νέα ζητήματα που προκύπτουν.

Μέσα από την ανάλυση του εμπειρικού υλικού προέκυψαν επιπλέον κάποια συμπεράσματα σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα της πτυχιακής εργασίας. Καταρχήν, από την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων προκύπτει ότι πάρα πολλοί δάσκαλοι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση καλούνται να αντιμετωπίσουν πολυποίκιλα

φαινόμενα βίας ή εκφοβισμού που χρησιμοποιούν και το διαδίκτυο ή τα κινητά τηλέφωνα ως μέσο για την έκφασή τους. Ταυτόχρονα, τα φαινόμενα αυτά εμπεριέχουν το στοιχείο της βίας και του εκφοβισμού πολλές φορές για ζητήματα ευαίσθητα όπως είναι το φύλο, η θρησκεία, ή ακόμη και κάποιες αναπηρίες που μπορεί να διαθέτει το υποκείμενο. Επιπροσθέτως, το να εξομολογηθεί το θύμα την κατάσταση που βιώνει στο δάσκαλο ή την οικογένειά του αποτελεί πρόκληση, καθώς συχνά κυριεύεται από αισθήματα φόβου και τείνει να αποσύρεται κοινωνικά.

Όσον αφορά τον ρόλο των δασκάλων στη συμβουλευτική διαδικασία, παρατηρείται διάθεση από τους δασκάλους να εμπλακούν και να βοηθήσουν στη μείωση των φαινομένων αυτών, καθώς και αυτοπεποίθηση ότι καταφέρνουν να επιλύσουν αυτά τα ζητήματα, όμως στο λόγο τους παρατηρούνται σοβαρά λάθη και ελλείψεις γνώσεων στον τρόπο που διαχειρίζονται τα περιστατικά αυτά μέσα στην τάξη, όπως για παράδειγμα η επαναθυματοποίηση του θύματος στα πλαίσια της σχολικής τάξης ώστε να παραδειγματιστούν από την εμπειρία του και οι υπόλοιποι συμμαθητές του. Ελπιδοφόρο παρά ταύτα είναι το γεγονός ότι συνεργάζονται με εξειδικευμένο προσωπικό κυρίως με κοινωνικούς λειτουργούς στα περιστατικά αυτά.

Σε σχέση με το ρόλο της οικογένειας στην πρόληψη του φαινομένου, προκύπτει από την έρευνα ότι οι γονείς επιθυμούν μεν να ενημερώσουν τα παιδιά τους και να τα θωρακίσουν απέναντι στις απειλές και τους κινδύνους του διαδικτύου, όμως αφενός οι γνώσεις τους είναι ελλιπείς, αφετέρου δε και τα ίδια τα παιδιά δεν νιώθουν άνετα να συζητούνται τέτοια θέματα στην οικογένεια. Συνεπώς και οι γονείς καταλήγουν στη λύση του ειδικού όχι στην πρόληψη του φαινομένου αλλά όταν ο εκφοβισμός και η βία έχουν ήδη λάβει χώρα, και πρέπει να αντιμετωπιστούν.

Συμπερασματικά, στα γενικά συμπεράσματα της έρευνας αναδεικνύεται η ανάγκη για εκπαίδευση των δασκάλων στα ζητήματα αντιμετώπισης και πρόληψης του διαδικτυακού εκφοβισμού και της διαδικτυακής βίας, ίσως με την δημιουργία μαθήματος στα πλαίσια των βασικών σπουδών τους. Συν τοις άλλοις, προκύπτει η ανάγκη για μεθοδολογική συστηματοποίηση της συμβουλευτικής διαδικασίας από μέρους των δασκάλων, καθώς φαίνεται ότι τα βήματα και οι τρόποι παρέμβασης είναι συγκεχυμένοι και ελλιπώς κατανοητοί από τους εκπαιδευτικούς με αποτέλεσμα να γίνονται λάθη. Τέλος, αναδύεται η ανάγκη για εκπαίδευση και ενημέρωση των γονέων στα ζητήματα αυτά, από εξειδικευμένους επαγγελματίες, με σκοπό την διευκόλυνση της πρόληψης και της αντιμετώπισης των φαινομένων στους κόλπους της οικογένειας.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ:9/3/2016

ΧΩΡΟΣ:ΣΧΟΛΕΙΟ

ΔΕΙΑΡΚΕΙΑ:90:00-10:45

ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ:ΔΑΣΚΑΛΟΙ-ΣΥΝΤΕΥΞΙΑΖΟΜΕΝΗ/ΟΣ

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ 1

Κ.Α:

Σ. Συνενωτικής

Σ: Είμαι φοιτήτρια στην ΑΠΑΙΤΕ θέλοντας να ολοκληρώσω την πτυχιακή μου εργασία πραγματοποιώ κάποιες συνεντεύξεις στο χώρο του σχολείου σας που έχει στόχο την διαδικτυακή βία και τον εκφοβισμό όσον αφορά τα παιδιά.

Κ.Α :Μια χαρά

Σ:Πως ονομάζεστε?

Κ.Α: Κανελός Αντώνιος

Σ:Το τηλέφωνο της εργασίας σας μπορώ να το έχω?

Κ.Α:2810777778

Σ:Και μια ηλεκτρονική διεύθυνση?

Κ.Α:-

Σ.:Θα ήθελα εκών προτέρων να σας ενημερώσω ότι είμαι δάσκαλος στο δημοτικό σχολείο καρμινίων Ηρακλείου. Το μάθημα που διδάσκω είναι τα μαθηματικά. Και είμαι μόνιμος σε αυτό το σχολείο πέντε χρόνια.

Σ: Σας έχει τύχει να χρειαστεί να αντιμετωπίσετε κάποιο περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού στα πλαίσια του σχολείου όπου εργάζεστε? Θέλετε να μου πείτε τι ακριβώς είχε συμβεί?

Κ.Α: Ναι μου έχει τύχει το αντιμετωπίσαμε καταγγέλλοντας το περιστατικό στην δίωξη ηλεκτρονικού εγκλήματος. Και το περιστατικό ήταν σεξουαλικό μέσο facebook με μια

κοπέλα, όπου την παρενοχλούσαν και δεν μίληγε σε κανένα, όπου σε κάποια φάση οι γονείς τις το κατάλαβαν από κάποιες ενδείξεις και αντίδρασης που είχε.

Σ: Πως αντέδρασε το παιδί σε αυτή την περίπτωση?

Κ.Α: Είχε απομακρυνθεί γιατί δεν είχε ξανασυμβεί κάτι τέτοιο και αυτός που τις έστελνε τα μηνύματα γίνονταν επιθετικός μαζί της.

Σ: Σε ποιον απευθύνθηκε?

Κ.Α: Δεν απευθύνθηκε πουθενά μόνο στους γονείς φοβήθηκε και τότε οι γονείς απευθύνθηκαν στο δάσκαλο και την ενθάρρυναν που βρισκόταν σε αυτή την δύσκολη θέση

Σ: Γνωρίζετε αλλά παιδιά που τους έχει συμβεί κάτι παρόμοιο?

Κ.Α: Είναι πάρα πολλά αλλά όχι στον ίδιο βαθμό.

Σ: Τι συναισθήματα δημιούργησε αυτό το γεγονός στο παιδί;

Κ.Α: Κρίστηκε στον εαυτό για ένα διάστημα φοβόταν να έρθει σε επαφή με ανθρώπους, διότι νόμιζε ότι θα την εκμεταλλευόντουσαν.

Σ: Πως ξεπέρασε αυτά τα άσχημα συναισθήματα;

Κ.Α: Έπειτα από την ενθάρρυνση των γονέων της απευθύνθηκε σε ένα κέντρο ψυχικής υποστήριξης.

Σ: Τι κάνατε εσείς ως δάσκαλος για το γεγονός αυτό;

Εγώ σαν δάσκαλος στην αρχή 'όταν έμαθα για το περιστατικό είχα παρατήρηση τη συμπεριφορά της κοπέλας. Την πίεσα αρκετά για να μου μιλήσει και όταν αυτή αισθάνθηκε έτυμη μου μίλησε για το πρόβλημα της. Προσπάθησα να την ενθαρρύνω και να την εμψυχώνω διαρκώς

Κ.Α: Συνεργαστήκατε με κάποια υπηρεσία;

Συνεργάστηκα με το ΚΕΣΑΝ.

Σ: Ποιος ήταν ο ρόλος της οικογένειας στο περιστατικό που αναφέρατε;

Κ.Α: Η οικογένεια ξαφνιάστηκε όχι τόσο για το συμβάν γιατί τέτοιου είδους γεγονότα δυστυχώς συμβαίνουν τακτικά στο διαδίκτυο. Φοβήθηκε όμως όταν έβλεπε το παιδί της καθημερινά να βυθίζεται στην θλίψη. Οι γονείς εφόσον αντιλήφθηκαν ότι δεν μπορούσαν να διαχειρισθούν αυτή την κατάσταση απευθύνθηκαν στην κοινωνική υπηρεσία με την οποία συνεργάζεται το σχολείο.

Σ: Θα θέλατε να το έχετε χειριστεί διαφορετικά;

Κ.Α: Νομίζω ότι το χειρίστηκα αρκετά καλά το θέμα αν και πιστεύω ότι είχα περισσότερες γνώσεις πάνω στο συγκεκριμένο να το χειριζόμουν καλύτερα.

Σ: Έχετε συζητήσει με τους μαθητές σας για το πως αντιδράμε σε τέτοιες περιπτώσεις;

Κ.Α: Αμέσως μετά αυτό το περιστατικό μίλησα με τους μαθητές για τους κινδύνους του διαδικτύου πράγμα που θα έπρεπε να το είχα κάνει νωρίτερα και επιπλέον κάλεσα κάποιους καθηγητές πληροφορικής για να εξηγήσουν στα παιδιά πώς να προφυλάσσοντε από τους κινδύνους του διαδικτύου.

Σ: Από την εμπειρία σας, πιστεύετε ότι η οικογένεια συζητά με τα παιδιά τέτοια ζητήματα; Βοηθά στην πρόληψη του φαινομένου;

Κ.Α: Η Οικογένεια έχει τη διάθεση να συζητήσει με τα παιδιά τέτοιου είδους φαινόμενα αλλά δυστυχώς, από ότι έχω παρατηρήσει τα παιδιά σε τέτοιου είδους περιστατικά κλίνουνται ποιο πολύ στον εαυτό τους και δεν ανοίγονται εύκολα. Συζητήσει των παιδιών με την οικογένεια τους για αυτού του είδους τα περιστατικά σαφώς και βοηθά στην πρόληψη του φαινομένου.

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ 2

Κ.Μ:

Σ: Κωνσταντίνάτα αποφάσισα να επισπευτώ το σχολείο σας , και να πάρω κάποιες συνεντεύξεις για την πτυχιακή μου εργασία που θα παρουσιάσω στην ΑΣΠΑΙΤΕ στο τμήμα ΠΕΣΥΠ και το θέμα έχει την διαδικτυακή βία και τον εκφοβισμό για τα παιδιά

Κ.Μ: :Μια χαρά

Σ: Πως ονομάζεστε?

Κ.Μ: Κωνσταντίνα Μουράτου

Σ: Το τηλέφωνο της εργασίας σας μπορώ να το έχω?

Κ.Μ: 281000559

Σ: Και μια ηλεκτρονική διεύθυνση?

Κ.Μ: -Είμαι δασκάλα στο δημοτικό σχολείο καμίνων εδώ και δύο χρόνια διδάσκω Νέα ελληνικά .Μου έχουν αναθέσει την πέμπτη τάξη του σχολείου. Έχω γύρω στα 20 παιδιά. Το κοινοοικονομικο- μορφωτικό επίπεδο της περιοχής είναι σε μεσαία προς χαμηλά επίπεδα.

Σ: Σας έχει τύχει να χρειαστεί να αντιμετωπίσετε κάποιο περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού στα πλαίσια του σχολείου όπου εργάζεστε; Θέλετε να μου πείτε τι ακριβώς είχε συμβεί;

Κ.Μ: Ναι ένα παιδί έστειλε απολιτικά μηνύματα σε ένα συμμαθητή του διότι η ίδια είχε αρνηθεί να ενδώσει στις προτάσεις.

Σ: Πως αντέδρασε το παιδί σε αυτήν την περίπτωση;

Κ.Μ: Η κοπέλα έδειχνε τρομοκρατημένη στο σχολείο και πως την απασχολούσε κάτι.

Σ: Σε ποιόν απευθύνθηκε;

Κ.Μ: Δεν μίλησε αρχικά σε κανένα στην συνέχεια όμως μετά από πιέσεις μίλησε στους γονείς τις.

Σ: Γνωρίζετε κι άλλα παιδιά που τους έχει συμβεί κάτι παρόμοιο;

Κ.Μ: Φυσικά υπάρχουν και άλλα συχνά φαινόμενα απλά δεν είναι τόσο εμφανές.

Σ: Τι συναισθήματα δημιούργησε αυτό το γεγονός στο παιδί;

Κ.Μ: Το παιδί έγινε πιο κλιστώ δεν είχε διάθεση για μάθημα και οι αντιδράσεις τις ήταν ιδιαίτερα απότομες ,επιθετική προς στους συμμαθητές απόμακρη αλλά και στο σπίτι.

Σ: Πως ξεπέρασε αυτά τα άσχημα συναισθήματα;

Οι γονείς τις προσπάθησαν να την παραπέσουν σε κάποιον ειδικό αφού είδαν ότι δεν άκουγε τους ίδιους, έπειτα ενημέρωσαν την δίωξη ηλεκτρονικού κλήματος με σκοπό να τιμωρηθεί το άτομο που προκάλεσε όλα αυτά στην κόρη τους.

Κ.Μ: Τι κάνατε εσείς ως δάσκαλος για το γεγονός αυτό;

Σ:Αρχικά δεν ήξερα τι είχε συμβεί όμως όταν παρατηρούσα την έντονη αλλαγή συμπεριφοράς της απευθύνθηκα στους γονείς. Οι ίδιοι στην συνέχεια από αρκετές συζητήσεις μου εξομολογήθηκαν το συμβάν. Με παρακάλεσαν να μην του δώσω συνέχεια και μαθευτεί στην τάξη και έτσι αποφάσισα να μιλήσω με τους γονείς του θύτη.

Σ: Συνεργαστήκατε με κάποια υπηρεσία;

Κ.Μ: Ναι με κάλεσαν για μάρτυρα στο δικαστήριο ανήλικων όπου ακλούθησε. Απευθύνθηκα και στο κοινωνικό λειτουργό του σχολείου για να βρούμε μια κοινή λύση μαζί.

Σ: Ποιος ήταν ο ρόλος της οικογένειας στο περιστατικό που αναφέρατε;

Κ.Μ:Η οικογένεια προσπάθησε να βοηθήσει το παιδί της όπως μπορούσε όμως δυσκολευτήκαν λόγω της απειρίας τους στο συγκεκριμένο θέμα. Έτσι αποφάσισε να απευθυνθεί σε κάποιο ειδικό για να μην πάρει μεγάλες διαστάσεις το θέμα

Σ: Θα θέλατε να το έχετε χειριστεί διαφορετικά;

Κ.Μ: Όχι γιατί πιστεύω ότι είναι πολύ λεπτό το θέμα και οι ίδιοι οι γονείς έδειχναν να μην πάρει έκταση.

Σ: Έχετε συζητήσει με τους μαθητές σας για το πως αντιδράμε σε τέτοιες περιπτώσεις;

Κ.Μ: Συζητήσεις για το σχολικό εκφοβισμό γενικά έχουν γίνει πολλές στην τάξη έπιτα από το περιστατικό αποφάσισα να αναλύσω περισσότερο τις μορφές εκφοβισμού στην τάξη.

Σ: Από την εμπειρία σας, πιστεύετε ότι η οικογένεια συζητά με τα παιδιά τέτοια ζητήματα; Βοηθά στην πρόληψη του φαινομένου;

Κ.Μ: Σίγουρα οι οικογένεια προσπαθούν να μιλήσουν με τα παιδιά τους και να τα προετοιμάσουν, όμως πολλές φορές δεν είναι αρκετό. Οι κίνδυνοι που διατρέχουν πολλές φορές είναι μεγάλοι όμως σαφώς μια σωστή ενημέρωση βοηθήσει στην πρόληψη.

Σ:Καλη σας ημέρα σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο που μου δώσατε

Κ.Μ: Πάντα στην διάθεση σας ότι χρειαστείτε....

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ 3

Α.Φ:

Σ:Κ.Αρηστεα πριν από λίγο επισκέφτηκα το σχολείο σας στόχος μου είναι να πάρω από τους δασκάλους, συνεντεύξεις για την πτυχιακή μου στο ΠΕΑΥΠ αυτή είναι η τρίτη που θα πάρω τώρα από εσάς αφορά τη διαδικτυακή βία και των διαδικτυακό εκφοβισμό των παιδιών.

Α.Φ :Μια χαρά

Σ:Πως ονομάζεστε?

Α.Φ: Αριστέα Φράγκου

Σ:Το τηλέφωνο της εργασίας σας μπορώ να το έχω?

Α.Φ:2810674321

Σ:Και μια ηλεκτρονική διεύθυνση?

Α.Φ: Εδώ και τέσσερα χρόνια διδάσκω το μάθημα της γεωγραφίας στο σχολείο των καμίνων είμαι πολύ ευχαριστημένη, υπάρχουν βέβαια πάρα πολλά προβλήματα διότι το βιοτικό επίπεδο είναι χαμηλό της περιοχής και αυτό επηρεάζει στην απόδοση των μαθητών, αλλά δεν κάνουν και οι ίδιοι κάτι να αλλάξει.

Σ: Σ: Σας έχει τύχει να χρειαστεί να αντιμετωπίσετε κάποιο περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού στα πλαίσια του σχολείου όπου εργάζεστε; Θέλετε να μου πείτε τι ακριβώς είχε συμβεί;

Α.Φ: Ένα παιδί ο Γρηγόρης όπου όρχησε να δέχεται διάφορα ανεπιθύμητα μηνύματα, από ένα συμμαθητή του, λόγο της καταγωγής του και του θδρισκευματος του. Ενώ αυτός από μεριά του δεν είχε καμία πρόθεση να ανταποκριθεί στα; Εκβιαστικά σχόλια που του γινόταν

Σ: Πως αντέδρασε το παιδί σε αυτήν την περίπτωση;

Α.Φ: Ο Γρηγόρης στο σχολείο ένιωθε φοβισμένος και θυμωμένος και οι άλλοι το αντιλαμβανόταν ότι κάτι τον απασχολούσε

Σ: Σε ποιόν απευθύνθηκε;

Α.Φ:Ο Γρηγόρης στην αρχή δεν ζήτησε βοήθεια για αυτό που τον απασχολεί. Πολλά παιδιά δεν μιλούν στους ενηλίκους επωδή νιώθουν φόβο και ντροπή και πιστεύουν ότι πρέπει να το χειριστούν το πρόβλημα μόνοι τους. Αλλά θεωρούν ότι οι μεγάλοι θα κάνουν τα πράγματα χειρότερα. Έτσι αναγκάστηκε να μιλήσει με την μητέρα του και να τις εκμυστηρευτεί, ότι θέλει να αλλάξει το επίθετο του και να πάρει το δικό της όπου είναι Ελληνίδα, διότι ο πατέρας του ήταν αλβανός και έχει πεθάνει και γούτο το λόγο δέχεται τις απειλές.

Σ: Γνωρίζετε κι άλλα παιδιά που τους έχει συμβεί κάτι παρόμοιο;

Α.Φ: Υπάρχουν αρκετά περιστατικά απλά δεν είναι έντονα και δεν μιλιαν.

Σ: Τι συναισθήματα δημιούργησε αυτό το γεγονός στο παιδί;

Α.Φ:Ο Γρηγόρης κατά την περίοδο του περιστατικού δεν ένιωθε ασφάλεια πουθενά απέφυγε τα άλλα παιδιά είχε πέσει η απόδοση στα μαθήματα του. Όταν γυρνούσε στο σπίτι από το σχολείο πήγαινε από άλλο δρόμο. Οι φίλες του είχαν ελαττωθεί.

Σ: Πως ξεπέρασε αυτά τα άσχημα συναισθήματα;

Α.Φ:Η μητέρα του Γρηγόρη σε συνεργασία με την δασκάλα ενώ ανέφερε το πρόβλημα που υπάρχει στο παιδί της. Ενημερώθηκε και ο διευθυντής του σχολείου από μεριά του η δίωξη ηλεκτρονικού κλήματος για να σταματήσει ο εκφοβισμός, και άτομα σαν το θύτη να τηρούντες με κάθε τρόπο.

Σ: Τι κάνατε εσείς ως δάσκαλος για το γεγονός αυτό?

Α.Φ: Όταν φάνηκε η έντονη αλλαγή του Γρηγόρη αποφάσισα να μιλήσω με την μητέρα ιδιαίτερος γιατί κάτι δεν πήγαινε καλά με το παιδί όπως και έγινε, και να παραμείνει το συμβάν ως έχει.

Σ: Συνεργαστήκατε με κάποια υπηρεσία;

Α.Φ: Το σχολείο συνεργάστηκε καταρχήν με το ΚΕΣΑΝ και την κοινωνική λειτουργό του σχολείου, για να βρούμε μια κοινή λύση.

Σ: Ποιος ήταν ο ρόλος της οικογένειας στο περιστατικό που αναφέρατε;

Α.Φ:Η οικογένεια του Γρηγόρη όπως αντιλαμβάνεστε είναι μονοτονική. Η μητέρα προσπαθεί να το μεγαλώσει με το μισθό της είναι νοσηλεύτρια, σε γηροκομείο, δυσκολεύετε όμως λόγω της απειρίας πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Και έτσι αποφάσισε να το πάει σε ειδικό.

Σ: Θα θέλατε να το έχετε χειριστεί διαφορετικά;

Α.Φ: Αυτό το θέμα θέλει πολύ λεπτούς χειρισμούς για να μην παίρνει εκτάσεις πόσο μόνον για μια μητέρα μόνη. Νομίζω ότι το χειρίστηκα πολύ καλά προφυλάσσοντας το παιδί και την μάνα.

Σ: Έχετε συζητήσει με τους μαθητές σας για το πως αντιδράμε σε τέτοιες περιπτώσεις;

Α.Φ: Στο σχολείο θα μπορέσω να οργανώσω μια μέρα κατά του εκφοβισμού με ομαδικές συζητήσεις για το θέμα όπου να μπορούν τα παιδιά να σκεφτούν τρόπους και μείωση του φαινομένου. Επίσης να μπορέσουν να φτιάξουν άφησες ηgraffiti με σχετικά θέματα, ή να ανεβάσουν μια θεατρική παράσταση, ή σκιστάκια με σχετικό σενάριο.

Σ: Από την εμπειρία σας, πιστεύετε ότι η οικογένεια συζητά με τα παιδιά τέτοια ζητήματα; Βοηθά στην πρόληψη του φαινομένου;

Α.Φ: Οι οικογένεια στις μέρες μας προσπαθεί να μιλήσει με τα παιδιά τις άλλα δυστυχώς βρίσκετε προεκπληξεων διότι είναι ανημέρωτη σε παρά πολλά θέματα. Έχουν ελλιπής γνώσεις οι γονείς και οι κίνδυνοι παραμονεύουν από παντού, τα παιδιά γίνονται ευάλωτα. Γι αυτό καλό είναι να γίνονται κάποια σεμινάρια ενημέρωσης και διαπαιδαγώγησης προς τους γονείς, πάνω στα στοιχειώδη θέματα.

Σ:Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο που αναθέσατε καλό μεσημέρι.

4/3/2016
90:00μμ-10

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ 4

Γ.Π:

Σ:Κ.Γιωργο αποφάσισα να επισπευτώ το σχολείο σε συνένωση με το διευθυντή γι να πάρω συνεντεύξεις σχετικά με τη βία στο διαδίκτυο και το σχολικό εκφοβισμό και θα ήθελα τη γνώμη σας πάνω σε αυτό το θέμα, για την πτυχιακή μου έρευνα.

Γ.Π: :Μια χαρά

Σ:Πως ονομάζεστε?

Γ.Π: Γεώργιος Παπαδάκης

Σ:Το τηλέφωνο της εργασίας σας μπορώ να το έχω?

Γ.Π:2810674321

Σ:Και μια ηλεκτρονική διεύθυνση?

Γ.Π:ΣΕ Αυτό το σχολείο εδώ και ένα χρόνο έχω αναλάβει το μάθημα της πληροφορικής ,και από τη φαίνετε θα με κρατήσουν μόνιμα. Μου το ανακοίνωσε την προηγούμενη εβδομάδα ο διευθυντής. Από τη έχω παρατηρήσει η τεχνολογία προχωρεί τα παιδιά δεν μπορείς να τα σταματήσεις ,μπορείς όμως να τα ελέγξεις όταν ξέρεις να κάνεις σωστό διαχειρισμό στα παιχνίδια και γενικά σε ότι αφορά το διαδίκτυο.

Σ: Σας έχει τύχει να χρειαστεί να αντιμετωπίσετε κάποιο περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού στα πλαίσια του σχολείου όπου εργάζεστε; Θέλετε να μου πείτε τι ακριβώς είχε συμβεί;

Γ.Π: Να μου είχε τύχει να αντιμετωπίσω ένα τέτοιου είδους συμβάν το οποίο είχε να κάνει με τη δια δόση ψευδών φημών για ένα αγόρι όπου το κορόιδευε και το

παρενοχλούσε ένας συμμαθητής του μέσω υπολογιστή και τον απειλούσε ,με υβριστικά σχόλια εκτός σχολείου.

Σ: Πως αντέδρασε το παιδί σε αυτήν την περίπτωση;

Γ.Π:Ο συγκεκριμένος μαθητής ένιωθε πολύ συντριμμένος και εγκλωβισμένος, όπου δεν ήξερε πώς να χειριστεί το θέμα. Διότι είναι η πρώτη φορά που του συμβαίνει κάτι τέτοιο και άρχιζαν να του δημιουργούνται αρνητικά συναισθήματα απέναντι στους υπολοίπους συμμαθητές.

Σ: Σε ποιόν απευθύνθηκε;

Γ.Π: Εξοχήν δεν απευθύνθηκε σε κανένα, το ανέφερε στους γονείς του και αυτοί με τη σειρά τους στο δάσκαλο για να μπορέσουν να το προστατεύσουν όσο γίνεται πιο γρήγορα

Σ: Γνωρίζετε κι άλλα παιδιά που τους έχει συμβεί κάτι παρόμοιο;

Γ.Π: Θα μπορέσουμε να αναφέρουμε ότι είναι πάρα πολλά τα περιστατικά.

Σ: Τι συναισθήματα δημιούργησε αυτό το γεγονός στο παιδί;

Γ.Π: Ένιωθε αδύναμος φοβισμένος, κλίστηκε στον εαυτό του άρχισε να κάνει απουσίες στο σχολείο, δεν ήθελε να κάνει φίλους και παρέες διότι θα είχε την ίδια μεταχείριση.

Σ: Πως ξεπέρασε αυτά τα άσχημα συναισθήματα;

Γ.Π: Οι γονείς του κάθισαν και συζήτησαν μαζί του όπου και τον ενθάρρυναν, αποφάσισαν να απευθυνθούν στο κέντρο ψυχικής υγείας για να βρουν μια αποτελεσματική λύση.

Σ: Τι κάνατε εσείς ως δάσκαλος για το γεγονός αυτό;

Γ.Π: Από μεριά ως δάσκαλος όταν το περιστατικό άρχισε να γίνεται έντονο, η αποχή του παιδιού να γίνεται αισθητή άρχισαν ανησυχώ και να ενημερώνω τους γονείς τι τρέχει. Κάλεσα την μητέρα της ανάφερα ότι κάτι είχα παρατηρήσει αλλά δεν περίμενα τέτοια εξέλιξη αυτή μου τα ανέφερε όλα την ενθάρρυνα ότι θα ερευνήσω το θέμα είναι και της αρμοδιότητας μου. Θα το μεταβιβάσω στο διευθυντή για να διευκρινίσει το θέμα.

Σ: Συνεργαστήκατε με κάποια υπηρεσία;

Γ.Π: Συνεργάστηκα με την κοινωνική υπηρεσία του δήμου.

Σ: Ποιος ήταν ο ρόλος της οικογένειας στο περιστατικό που αναφέρατε;

Γ.Π: Η οικογένεια δεν μπορούσε να φανταστεί πως το παιδί θα μπορούσε να πάθει κάτι τέτοιο. Και δίστιχος εφόσον δεν μπορούσαν να βοηθήσουν οι ίδιοι το παιδί τους, ενώ έπεφτε καθημερινά στη θλίψη, απευθύνθηκαν στην κοινωνική λειτουργό σε

συνεργασία με το σχολείο. Δεχτήκαν να συνεργαστούν και με τους γονείς το θύτη για περεταίρω διευκρινήσεις

Σ: Θα θέλατε να το έχετε χειριστεί διαφορετικά;

Γ.Π: Οι πληροφορίες μου είναι αρκετές και το θέμα μου το έχω καλύψει, και το έχω χειριστεί καταλλήλως.

Σ: Έχετε συζητήσει με τους μαθητές σας για το πως αντιδράμε σε τέτοιες περιπτώσεις;

Γ.Π: Μετά το περιστατικό μίλησα με τα παιδιά , στα οποία για την έρευνα που έκανα ότι όλο αυτό που έγινε, ήταν μια μυθοπλασία για να απομονώσουμε ένα συμμαθητή μέσω υπολογιστή, με διάφορα σχόλια ενός θύτη και των φίλων του, και στην συνέχεια να τον εκμεταλλευτεί, με διάφορες κακόβουλες ψευδείς φήμες. Η προφύλαξη και τα απαιτούμενα μέτρα θα πρέπει να λαμβάνοντα έκτον προτέρων πριν συμβεί το μοιραίο.

Σ: Από την εμπειρία σας, πιστεύετε ότι η οικογένεια συζητά με τα παιδιά τέτοια ζητήματα; Βοηθά στην πρόληψη του φαινομένου;

Γ.Π: Στην Ελλάδα η οικογένεια έχει την διάθεση να συζητάει όλα τα θέματα που απασχολούν τα παιδιά τους οι γονείς τα παιδιά όμως δεν μπορούν να ακούσουν ή δεν θέλουν αρνούνται τέτοιου είδους περιστατικά. Και δεν ανοίγονται εύκολα προτιμούν τους φίλους. Γι αυτό από μικρά που είναι η διαπαιδαγώγηση είναι βασικό κριτήριο μάθησης.

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ 5

E.M:

Σ:Κ.Ελυσάβετ σε συνεργασία με το σχολείο αποφάσισα να έρθω σε επαφή με συναδέλφους σας και να πάρω συνεντεύξεις για την πτυχιακή μου .που θα διοργανώσω στο χώρο της ΑΣΠΕΤΕ-ΠΕΣΥΠ.Και θα ήθελα να πάρω συνεντεύξεις όσον αφορά την διαδικτυακή βία και το διαδικτυακό εκφοβισμό.

E.M: :Μια χαρά

Σ:Πως ονομάζεστε?

E.M: Ελισάβετ Καλβίνου

Σ:Το τηλέφωνο της εργασίας σας μπορώ να το έχω?

E.M:2810674321

Σ:Και μια ηλεκτρονική διεύθυνση?

E.M:Θα ήθελα να σας αναφέρω ότι σε αυτό το σχολείο διδάσκω τέσσερα χρόνια είναι μια πάρα πολύ δύσκολη περιοχή, με μετανάστες, με πολύ φτώχεια, παραμέληση, χαμηλό οινικό κοινωνικό μορφωτικό επίπεδο της περιοχής .Και έτσι έχουμε να κάνουμε με παιδιά πολλών κατηγοριών, και τάξεων. Εγώ διδάσκω το μάθημα των θρησκευτικών αλλά με πολύ προσοχή.

Σ: Σας έχει τύχει να χρειαστεί να αντιμετωπίσετε κάποιο περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού στα πλαίσια του σχολείου όπου εργάζεστε; Θέλετε να μου πείτε τι ακριβώς είχε συμβεί;

E.M: Ναι μου έχει τύχει να αντιμετωπίσω περιστατικό με παιδί που ήταν άτομο με ειδικές ανήγες. Δεν μπορούσε να εκφραστεί σωστά είχε πρόβλημα με το λόγο Ένας συμμαθητής όρχησε να των χλεύαζε με κακόβουλα σχόλια μέσον μηνυμάτων και αυτό συνεχιζόταν και εντός σχολείου.

Σ: Πως αντέδρασε το παιδί σε αυτήν την περίπτωση;

E.M: Ένιωσα αρκετά ενοχλημένο, προδομένο και γεμάτο ενοχές, ενοχοποιημένο.

Σ: Σε ποιόν απευθύνθηκε;

E.M: Το παιδί απευθύνθηκε πρώτα στους οικείους του και αυτοί με τη σειρά τους στο δάσκαλο.

Σ: Γνωρίζετε κι άλλα παιδιά που τους έχει συμβεί κάτι παρόμοιο;

E.M: Ναι υπάρχουν πάρα πολλά.

Σ: Τι συναισθήματα δημιούργησε αυτό το γεγονός στο παιδί;

E.M: Ένιωθε σαν να χάνει τον κόσμο δεν ήξερε αν αυτές οι σκέψεις που έκανε ήταν βάσιμες η αληθινές, ένιωθε τρόπο φόβο, απελπισία, δεν ήξερε να διαχειριστεί το θέμα του. Παλαβέ με τον εαυτό του.

Σ: Πως ξεπέρασε αυτά τα άσχημα συναισθήματα;

E.M: Από τη φάνηκε τον παροτρύνε η οικογένεια, του και του ανέφεραν ότι πρέπει να ξεκινήσουν ειδικά μαθήματα με λογοθεραπευτή πράγμα που αυτός δεν αρνήθηκε.

Σ: Τι κάνατε εσείς ως δάσκαλος για το γεγονός αυτό;

E.M: Όταν παρατήρησα αυτή την στάση του παιδιού μου κίνησε αμέσως το ενδιαφέρον και τότε απευθύνθηκα στους γονείς όπου καταλήξαμε να τον παραπέμψουμε σε κοινωνικό λειτουργό και λογοθεραπευτή του δήμου.

Σ: Συνεργαστήκατε με κάποια υπηρεσία;

E.M: Με την κοινωνική υπηρεσία, και με λογοθεραπευτή στο ΚΔΑΠ

Σ: Ποιος ήταν ο ρόλος της οικογένειας στο περιστατικό που αναφέρατε;

E.H: Η οικογένεια τον ενθάρρυνε , και τον υπολόγιζε ήταν πολύ συμμετοχική στην κάθε του κίνηση και δεν τον άφηνε μόνο. Πολύ συνεργάσιμη.

Σ: Θα θέλατε να το έχετε χειριστεί διαφορετικά;

E.H: Πιστεύω ότι όλα κύλησαν πολύ ομαλά δεν θα ήθελα να αλλάξει τίποτα.

Σ: Έχετε συζητήσει με τους μαθητές σας για το πως αντιδράμε σε τέτοιες περιπτώσεις;

E.H: Το περιστατικό το ανέφερα στους μαθητές μου θέλω να είναι ενήμεροι για ότι συμβαίνει, διότι μπορεί να συμβεί στον καθένα και να είναι πάρα πολύ προσεκτικοί όσον αφορά τον υπολογιστή. Και αυτό θα τους γίνει ένα μάθημα πώς να σέβεται και να προσέχει ο ένας τον άλλον

Σ: Από την εμπειρία σας, πιστεύετε ότι η οικογένεια συζητά με τα παιδιά τέτοια ζητήματα; Βοηθά στην πρόληψη του φαινομένου;

E.H: Η οικογένεια πάντα συζητάει και στηρίζει τα παιδιά της αλλά είναι ανημέρωτη σε πολλά θέματα .

Σ: Σας ευχαριστώ πολύ καλή σας μέρα....

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ 6

T.K:

Σ:Κ.Τάσο σε συνεργασία με το σχολείο αποφάσισα να έρθω σε επαφή με συναδέλφους σας και να πάρω συνεντεύξεις για την πτυχιακή μου .που θα διοργανώσω στο χώρο της ΑΣΠΕΤΕ-ΠΕΣΥΠ. Και θα ήθελα να πάρω συνεντεύξεις όσον αφορά την διαδικτυακή βία και το διαδικτυακό εκφοβισμό.

E.M: :Μια χαρά

Σ:Πως ονομάζεστε?

T.K: Τάσο Κοντέ

Σ:Το τηλέφωνο της εργασίας σας μπορώ να το έχω?

E.M:2810674321

Σ:Και μια ηλεκτρονική διεύθυνση?

Σ: Σας έχει τύχει να χρειαστεί να αντιμετωπίσετε κάποιο περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού στα πλαίσια του σχολείου όπου εργάζεστε; Θέλετε να μου πείτε τι ακριβώς είχε συμβεί;

E.M: Έχει συμβεί στο παρελθόν να αναφερθεί περιστατικού διαδικτυακού εκφοβισμού. Μία μαθήτρια είχε συνάψει σχέσεις με άτομο μέσω μιας σελίδας κοινωνικής δικτύωσης, όπου πείστηκε να ανταλλάξουν προσωπικές φωτογραφίες με το άτομο αυτό, με αποτέλεσμα την συνεχή και διαρκή ενόχληση και τις απειλές ότι αν δεν συνεχιστεί η ανταλλαγή αυτή θα διαρρεύσουν οι φωτογραφίες σε διάφορες διαδικτυακές σελίδες

Σ: Πως αντέδρασε το παιδί σε αυτήν την περίπτωση;

E.M: Η μαθήτρια αρχικά δεν είχε δώσει σημασία αλλά μετά από απειλές και πιέσεις θορυβήθηκε και διέκοψε την επικοινωνία

Σ: Σε ποιόν απευθύνθηκε;

E.M Απευθύνθηκε στην οικογένεια της και αυτοί με τη σειρά τους στη δίωξη ηλεκτρονικού εγκλήματος

Σ: Γνωρίζετε κι άλλα παιδιά που τους έχει συμβεί κάτι παρόμοιο;

E.M: Όχι δεν έχει τύχει να γνωρίζω κάποιο παρεμφερές περιστατικό

Σ: Τι συναισθήματα δημιούργησε αυτό το γεγονός στο παιδί;

E.M: Η μαθήτρια ήταν τρομοκρατημένη για αρκετό διάστημα και είχε κλειστεί στον εαυτό της, με αποτέλεσμα να αποκοπεί για λίγο από κάθε κοινωνική δραστηριότητα. Παράλληλα φοβήθηκε την κοινωνική κατακραυγή για την αφέλεια της πάνω σε αυτό το θέμα ,γεγονός που την ώθησε να είναι αποκομμένη για μεγαλύτερο διάστημα

Σ: Πως ξεπέρασε αυτά τα άσχημα συναισθήματα;

E.M: Κατόπιν σύστασης του σχολικού περιβάλλοντος προς την οικογένεια, ξεκίνησε τις επισκέψεις σε ψυχολόγο

Σ: Τι κάνατε εσείς ως δάσκαλος για το γεγονός αυτό

E.M: Ως εκπαιδευτικός ,αφού ενημερώθηκα για το γεγονός, παρότρυνα την μαθήτρια να ενημερώσει την οικογένεια λεπτομερώς και αν την φοβίζει αυτό να τους μιλήσουμε μαζί

Σ: Συνεργαστήκατε με κάποια υπηρεσία;

E.M: Δεν έτυχε διότι η οικογένεια ξεκίνησε αμέσως τις διαδικασίες με την δίωξη.

Σ: Ποιος ήταν ο ρόλος της οικογένειας στο περιστατικό που αναφέρατε;

E.M: Ο ρόλος τους ήταν υποστηρικτικός και κατευθυντήριος, καθώς αμέσως αγκάλιασαν το παιδί χωρίς να το επιπλήξουν ,αλλά αντιθέτως να βρεθεί μια λύση σύντομα.

Σ: Θα θέλατε να το έχετε χειριστεί διαφορετικά;

E.M Θα ήθελα να γνωρίζω το περιστατικό πιο νωρίς ώστε να προλάβω τυχόν επιπτώσεις. Ευτυχώς κύλησε ομαλά χωρίς περισσότερες επιπλοκές.

Σ:Έχετε συζητήσει με τους μαθητές σας για το πως αντιδράμε σε τέτοιες περιπτώσεις;

E.M: Έπειτα από αυτό το γεγονός συζητήσαμε στην τάξη για τον εκφοβισμό και τα ίδια τα παιδιά ανέλαβαν να εκμεταλλευτούν μια διδακτική ώρα ώστε να ενημερωθεί το σχολικό περιβάλλον για τις επιπτώσεις ενός τέτοιου ζητήματος

Σ: Από την εμπειρία σας, πιστεύετε ότι η οικογένεια συζητά με τα παιδιά τέτοια ζητήματα; Βοηθά στην πρόληψη του φαινομένου;

Ε.Μ: Το θέμα του εκφοβισμού θεωρείται γενικά θέμα ταμπού και η μέση οικογένεια φοβάται την κοινωνική κατακραυγή. Γι αυτό και τα παιδιά δεν είναι ενήμερα για αρκετούς κινδύνους

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- ❖ Αγοραστός, Δ. (2010) «Το φαινόμενο της διαδικτυακής βίας». <http://psychologiein.dagorastos.net> [πρόσβαση στις 15 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Ασημακόπουλος, Χ., Χατζηπέμος, Θ., Σουμάκη, Ε., Διαρεμέ, Σ., Γιαννακοπούλου, Δ. & Τσιάντης, Γ. (2000). «Το φαινόμενο του εκφοβισμού στο Δημοτικό Σχολείο: Απόψεις μαθητών, απόψεις εκπαιδευτικών». Παιδί και Έφηβος. Ψυχική Υγεία και Ψυχοπαθολογία, Ελληνική Εταιρεία Ψυχαναλυτικής Ψυχοθεραπείας Παιδιού και Εφήβου, Τόμος 10, Τεύχος 1. Αθήνα: Καστανιώτη
- ❖ Βεγιάνη, Ε. (2011). *Η αντίληψη και η παρέμβαση του εκπαιδευτικού της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης γύρω από το σχολικό εκφοβισμό (bullying)* (Διπλωματική Εργασία). Πανεπιστήμιο Πατρών- Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πάτρα. <http://nemertes.lis.upatras.gr/> [πρόσβαση στις 17 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Βεργέτη, Α. (2009) *Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες σε Κρίση*. Αθήνα: Τόπος
- ❖ Εταιρία Ψυχοκινητικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (ΕΨΥΠΕ) (2012). «Η βία στο σχολείο και η αντιμετώπιση της». <https://sciencearchives.wordpress.com> [πρόσβαση στις 17 Ιανουαρίου 2016].

- ❖ Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πως γίνεται μια επιστημονική εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. Αθήνα: Κριτική
- ❖ Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική
- ❖ Καλλινικάκη, Θ. (2010). «Μέθοδοι και μέσα ποιοτικής έρευνας» στο Καλλινικάκη, Θ. (επίμ.) *Ποιοτικές Μέθοδοι στην Έρευνα της Κοινωνικής Εργασίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος, σελ. 115- 147.
- ❖ Καλλινικάκη, Θ.(2010). «Παραγωγή Ποιοτικών Δεδομένων» στο Καλλινικάκη, Θ. (επίμ.) *Ποιοτικές Μέθοδοι στην Έρευνα της Κοινωνικής Εργασίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος, σελ. 149- 205.
- ❖ Καραγιάννης, Ι. Γαλάνη, Κ. Γεωργίου, Ε. (2014) *Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη σημασία της συμβουλευτικής στα σχολεία*(Πτυχιακή Εργασία). Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης Αθηνών- Παιδαγωγικό Τμήμα, Αθήνα. files.aspete.gr[πρόσβαση στις 18 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Καρκανάκη, Μ. & Καφφετζή, Π. (2009) *Το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού- Bullying σε δημοτικά σχολεία του Ηρακλείου* (Πτυχιακή Εργασία). Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης- Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας. <http://nefeli.lib.teicrete.gr> [πρόσβαση στις 22 Ιανουαρίου 2016].

- ❖ Κατσιμάρδος, Β. (2010) «Η Παραδοσιακή Παιδαγωγική, η κonstrουκτιβιστική/ εποικοδομητική παιδαγωγική και ο ρόλος του δασκάλου. Μια ρεαλιστική προσέγγιση της διδασκαλίας και της μάθησης». Πρακτικά 2^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Προσχολικής Αγωγής, 22-23-24 Οκτωβρίου 2010. <http://earlychildhoodpedagogy.gr> [πρόσβαση στις 19 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Κονιάρη, Λ. (2012). Διαδικτυακός εκφοβισμός ως αποκλίνουσα συμπεριφορά εφήβων μαθητών γυμνασίου: μια σύγκριση μαθητών αστικού κέντρου, ημιαστικού κέντρου και επαρχίας (Μεταπτυχιακή εργασία). Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής- Κατεύθυνση Ειδικής Αγωγής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη. <https://dspace.lib.uom.gr> [πρόσβαση στις 20 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Κυριαζή, Ν. (2011). *Η κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Πεδίο.
- ❖ Κυριακίδης, Σ. (2007).«Θύτες και θύματα: Ερευνητικά δεδομένα και τρόποι αντιμετώπισης της θυματοποίησης στο σχολείο».ΕπιθεώρησηΚοινωνικώνΕρευνών, [S.l.], p. 93-106, Ιαν. 2007. ISSN 2241-8512. Διαθέσιμο από: <<http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/view/6802/6528>>. [πρόσβαση στις 17 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Μαλικιώση- Λοίζου, Μ. (2003) *Μια κριτική ματιά στην ενσυναίσθηση. Ψυχολογία*. 10, 2 & 3, σελ. 295-309. <http://dide.fth.sch.gr> [πρόσβαση στις 19 Ιανουαρίου 2016].

- ❖ Μπουχάγιερ, Α. (2011). *Η αντίληψη των εκπαιδευτικών για τη σημασία της αυτοεκτίμησης των μαθητών και η συμβουλευτική τους παρέμβαση για την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης- Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα. <http://nemertes.lis.upatras.gr/> [πρόσβαση στις 17 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Παπακωνσταντινοπούλου, Α. (2011) *Συμβουλευτική και Πολυπολιτισμική Συμβουλευτική στο δημοτικό σχολείο: οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης- Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα. <http://nemertes.lis.upatras.gr/> [πρόσβαση στις 17 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Σεμεντεριάδης, Θ. Παπαθανασίου, Γ. & Ευαγγέλου, Μ. (2014). Διαδικτυακός Εκφοβισμός και Νέοι. Επιστημονικό Περιοδικό CPV Παιδαγωγικής & Εκπαίδευσης. www.vipapharm.com/greek/free-online-journal [πρόσβαση στις 20 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Σκαρλάτου, Μ. (2013). *Απόψεις και στάσεις μαθητών/μαθητριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ηλικίας 12-18 ετών) για τον εκφοβισμό στο διαδίκτυο και τη σχέση του με το διαδικτυακό εκφοβισμό: αίτια, συνέπειες και τρόποι αντιμετώπισης από τη σκοπιά των νεφών (Διπλωματική Εργασία).* Παιδαγωγική Σχολή -ΤΕΠΑΕ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- ❖ Φισούν, Β. & Φλώρος, Γ. (χ.χ.). Ερωτοαπαντήσεις στο φαινόμενο του κυβερνο-εκφοβισμού (cyberbullying). Ελληνική Εταιρία Μελέτης της Διαταραχής Εθισμού στο Διαδίκτυο. hasiad.gr [πρόσβαση στις 18 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Χατζιωαννίδης, Γ. (2014). *Ομοφοβικός Σχολικός Εκφοβισμός* (Πτυχιακή Εργασία). Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη. files.aspete.gr [πρόσβαση στις 20 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Χατζηματθαίου, Α. (2004) *Εννοιολογικές αλλαγές θεωρία και πρακτική εφαρμογή τους στη διδασκαλία των μαθηματικών* (Πτυχιακή Εργασία) Παιδαγωγικό τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα. www.mathlab.upatras.gr [πρόσβαση στις 20 Ιανουαρίου 2016].

Ξενόγλωσση

- ❖ Elliott, M.(2002). Long-term effects of bullying: Kidscape survey στο Elliott, M.(επιμ.) (2002) Bullying: A practical guide to coping for schools (p.240-255). Great Britain: Pearson Education.
- ❖ Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N.(2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. Research Brief No. RBX03-06. Λονδίνο:DfES.<https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/RBX03-06.pdf>[πρόσβαση στις 15 Ιανουαρίου 2016].
- ❖ Yilmaz, H. (2010). An Examination of Preservice Teachers' Perceptions about Cyberbullying. Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education, 6(4):263-270. <http://www.ejmste.com>[πρόσβαση στις 15 Ιανουαρίου 2016].

Μεταφρασμένη

- ❖ Geldard, K. & Geldard, D. (2004). *Η συμβουλευτική ψυχολογία στα παιδιά*. Μαλικιώση- Λοίζου, Μ. (επίμ). Μεταξάς, Σ. (μετάφρ.) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ❖ Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου* Μιχαλακοπούλου, Κ. (επιμ.), Νταλάκου, Β. (μετάφρ.), Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

Χρήσιμες Ιστοσελίδες

- ❖ <http://www.saferinternet.gr>
- ❖ www.hellenicpolice.gr
- ❖ www.explorecrete.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Οδηγός συνέντευξης

Πρώτος άξονας: Εμπειρίες διαδικτυακής βίας ή διαδικτυακού εκφοβισμού

- Σας έχει τύχει να χρειαστεί να αντιμετωπίσετε κάποιο περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού στα πλαίσια του σχολείου όπου εργάζεστε; Θέλετε να μου πείτε τι ακριβώς είχε συμβεί;
- Πως αντέδρασε το παιδί σε αυτήν την περίπτωση;
- Σε ποιόν απευθύνθηκε;
- Γνωρίζετε κι άλλα παιδιά που τους έχει συμβεί κάτι παρόμοιο;

Δεύτερος άξονας: Συναισθήματα σε σχέση με το υπο μελέτη φαινόμενο

- Τι συναισθήματα δημιούργησε αυτό το γεγονός στο παιδί;
- Πως ξεπέρασε αυτά τα άσχημα συναισθήματα;

Τρίτος άξονας: Συμβουλευτική υποστήριξη από το δάσκαλο

- Τι κάνατε εσείς ως δάσκαλος για το γεγονός αυτό;
- Συνεργαστήκατε με κάποια υπηρεσία;
- Ποιος ήταν ο ρόλος της οικογένειας στο περιστατικό που αναφέρατε;
- Θα θέλατε να το έχετε χειριστεί διαφορετικά;

Τέταρτος άξονας: Πρόληψη στο σχολείο και το οικογενειακό περιβάλλον

- Έχετε συζητήσει με τους μαθητές σας για το πως αντιδράμε σε τέτοιες περιπτώσεις;
- Από την εμπειρία σας, πιστεύετε ότι η οικογένεια συζητά με τα παιδιά τέτοια ζητήματα; Βοηθά στην πρόληψη του φαινομένου;